

Foto: Noël Schrever

“Een welgelegen buitengoed te Geeraardsbergen”... het ‘Oudenbergkasteel’

Jacques DE RO

Anno 2007 staat de Oudenberg als één van de drie finalisten van de Monumentenstrijd in Oost-Vlaanderen meer dan ooit in de belangstelling. Voor de wielertoeristen gaat het vooral om de ‘Muur’, terwijl bedevaarders hun heil vinden in een bezoek aan de kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand. De kermisgangers doen dan weer alle moeite om de heuveltop te bereiken om er in het voorjaar de Krakelingenworp of de Tonnekensbrand mee te maken. Maar het is evenzeer de moeite waard om van op één der hoogste punten van Oost-Vlaanderen, waar een arduinen oriëntatietafel en dito zuil staat, het omliggende landschap te bewonderen. Op een zomerse dag is het opvallend hoe sterk het groene lover op en rond de heuvel nog sterk aanwezig is. Hier heeft men al heel vroeg aan een bewuste bouwstop gedaan. Het aantal gebouwen is er beperkt gebleven. Naast het historische drank-, eet- en logementhuis ‘Het Hemelrijk’, waar al lang voor de Franse Revolutie bier wordt getapt, staat nog slechts één opvallend gebouw dat met zijn torentjes de uitstraling heeft van een kasteel: het ‘Oudenbergkasteel’.

Een ‘sacrale plaats’ met weinig bewoning

De ontstaansgeschiedenis van de Oudenberg site blijft, ondanks allerhande mogelijke verklaringen van taalkundigen, gehuld in een mysterieuze sluier. Vermoedelijk in oorsprong een Keltische offerplaats, is de heuveltop tijdens de bekeringsgolf in Vlaanderen in de 7de-8ste eeuw gekerstend. In de late 13de eeuw is er al sprake van een kapel ter ere van Onze-Lieve-Vrouw, die de volgende eeuwen uitgroeit tot een druk bezocht bedevaartsoord ⁽¹⁾. Is dit geen voldoende reden om op deze ‘sacrale plaats’ het aantal profane bouwsels te beperken? Toch vinden we in het archief van de Sint-Adriaansabdij aanwijzingen dat er al in het midden van de 14de eeuw op de Oudenberg, die buiten de stadswalling ligt, ook gewoond wordt. De abdij zelf beheert zeker

al vanaf de 16de eeuw de kapel. Een document uit 1640 bevestigt het recht dat zij bomen mag planten op de “bergh”, ten behoeve van herstellingen aan het heiligdom. Hierbij is een “coopbrief van het huijs hier aen den voet van den oudenbergh int noorden” gevoegd uit 1649 ⁽²⁾.

Volgens de huidige stand van het archiefonderzoek zijn tijdens het ancien régime de kapel en het hoger vermelde “Hemelrijk” de enige bekende gebouwen op de heuvel. Van enig landgoed met kasteelallures is er dan nog geen sprake. Op het stadsplan van Jacob van Deventer, van omstreeks 1560, bevindt er zich wel een groot gebouw, maar het is gelegen aan de voetweg ten oosten en recht tegenover de Oudenbergvijver. Op de Kabinetskaart van graaf de Ferraris uit 1771-1778 is deze constructie intussen verdwenen,

maar vinden we naast de kapel en het “Hemelrijk”, een rood ingekleurd gebouw, omgeven door een haag, op de plaats waar later het Oudenbergkasteel wordt opgetrokken. Op quasi gelijke afstand van “Het Hemelrijk” en voornoemde bouwconstructie staan enkele huisjes (een klein gehucht?) te midden van een weiland, omzoomd door hagen. Op twee kleine bosjes langs weerszijden van “Het Hemelrijk” na, wordt de hele Oudenberg gebruikt voor landbouw en veeteelt ⁽³⁾. De urbanisatie gaat niet verder dan het Oudenbergstraatje.

Na de inval van het Franse leger in 1794 wordt de stedelijke administratie grondig gereorganiseerd en beschikken we over meer en preciezere gegevens over de site. Een belangrijk document is de allereerste volkstelling die in onze contreien is uitgevoerd

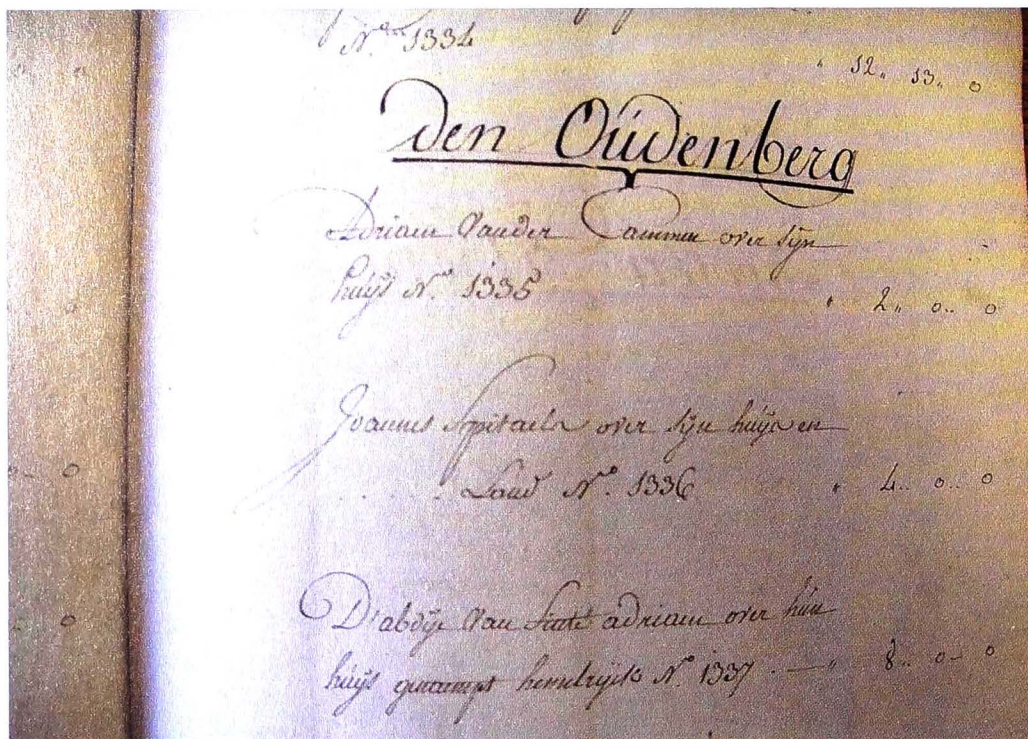
⁽¹⁾ J. DE RO, “Van lammigheid genesen...”. Een mirakel op de ‘sacrale plaats’ Oudenberg anno 1774, in *Gerardimontium*, 2006/208, p. 28-31

⁽²⁾ J. VERSCHAEREN, *Inventaris van het archief van de Sint-Adriaansabdij te Geeraardsbergen*, Brussel, 1974, p. 122, 208, regest 180: 1372, 18 juli (...) Jan de Houwere heeft van Claus Louwereins een erf, gelegen “ten Oudenberghe” in pacht genomen (...), maar ook in J. VERSCHAEREN, *Inventaris van het archief van de abdij van Beaupré te Grimminge*, Brussel, 1973, p. 33, regest 78 lezen we dat Egidius van Eechout voor zijn zieleheil op 20 november 1333 een schenking doet aan de abdij van Beaupré van 60 schellingen parisis per jaar, bezet op 6 dagwand landbouwgrond gelegen op de ‘oude berg’ (‘veterem montem’).

⁽³⁾ *Cheeraardsberghe 50 (R^e) (1)*, Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris, Pro Civitate, Brussel, 1965.

Detailweergave van de Oudenberg op de Kabinetskaart van graaf de Ferraris uit 1771-1778 met (1) de kapel, (2) "Het Hemelrijck", (3) het latere 'Oudenbergkasteel' en (4) een gehucht (?) met enkele huisjes.

In 1797 moet Joannes Spitaels op "den Oudenberg" een oorlogsschatting van vier ponden betalen op "sijn huys en land".

op 29 messidor jaar IV (29 juli 1796). Hierin staan per straat en huisnummer alle inwoners van Geraardsbergen met naam, beroep, leeftijd en (al dan niet) het jaar van inwijking in de stad. Kinderen jonger dan 12 jaar worden enkel in aantal aangeduid. Op "Den

Oudenberg" staan welgeteld 9 woningen waarin een aantal families wonen, in totaal 33 personen. De precieze ligging van deze huisjes wordt niet opgegeven.

De territoriale omschrijving van "Den Oudenberg" blijft eveneens

vaag ⁽⁴⁾. Zo slaat de vermelding "la Montagne" in de volkstelling van 1830 zowel op de Oudenberg als op het Oudenbergstraatje. Andere aanduidingen zijn "Beneden de Oudenberg" (1847) of "Achter Berg", "Onder Berg" en "Op den Berg" (1857, 1862) ⁽⁵⁾. Het Kadasterarchief spreekt van "Omden Oudenberg" (19de eeuw) en verwacht de heuveltop zelfs met de Oudenbergstraat (zelfs nog in 1978). Van waar begint men de huizen te tellen? Boven de heuvel wonen in 1796 vooral jonge gezinnen die leven van de huisnijverheid ⁽⁶⁾. Uitzondering hierop zijn de alleenstaande 71-jarige Pieter Bonvarlé, die herberg "Het Hemelrijck" openhoudt en de veel jongere Pieter Van Der Schueren die op een boogscheut daar vandaan eveneens een drankhuis uitbaat. De zaken moeten voor Van Der Schueren goed gaan want volgens het *Tauxteboek* ⁽⁷⁾ van 8 januari 1797 bezit hij er naast zijn herberg, waarop hij 6 ponden wordt belast, nog eens 4 woningen. De huisjes zijn klein want op elk van hen staat een minimumbelasting van 1 pond. Gaat het hier om dezelfde huisjes, ingetkend op de Kabinetskaart? In het *Tauxteboek* vinden we overigens alle burgers terug die op hun huizen en gronden in Geraardsbergen aan de Franse overheid een oorlogsschatting moeten betalen. Op de Oudenberg worden naast Van Der Schueren nog drie eigenaars belast. Adriaan Vander Cammen betaalt voor zijn huis 2 ponden, terwijl de Sint-Adriaansabdij met 8 ponden belast is voor het "huys genaempt hemelrijck", nog eens 2 ponden voor een tweede woning en 2 ponden voor een perceel land. Vier ponden oorlogscontributie moet tenslotte een zekere **Joannes Spitaels** betalen voor een "huijs ende land", dat hij volgens de volkstelling aan een

⁽⁴⁾ RAG (Rijksarchief Gent), *Scheldedepartement*, nr. 6091.

⁽⁵⁾ RAR (Rijksarchief Ronse), MGA (Modern Gemeentelijk Archief) Ger, nrs. 1182-1185.

⁽⁶⁾ Onder hen vinden we: 1 spinner, 1 spinster, 2 wevers en 1 schoenmaker.

⁽⁷⁾ *Tauxteboek* of taxatieboek bevat informatie om de waarde van onroerende zaken als huizen, landerijen enz. te bepalen.

familie verhuurt ⁽⁸⁾). We vermoeden dat het *Oudenbergkasteel* en het omliggende landgoed in oorsprong teruggaat tot deze eigendom op de heuvel. Het moet aanvankelijk een bescheiden woning zijn, gezien de lage belasting die hij er moet op betalen.

Het bankiersgeslacht Spitaels

Wie is nu deze eigenaar? Spitaels is zeker geen onbekende ⁽⁹⁾). Hij wordt in 1743 in Geraardsbergen geboren als oudste zoon van Jean-Baptiste en zijn eerste vrouw Jacoba-Georgia Reyns en is sinds 1762 de echtgenoot van Marie-Jeanne Van Bollaert. Dank zij het gunstig economische klimaat onder het Oostenrijks bewind, weet hij zich snel op te werken in de internationale linnengroothandel en investeert hij zijn gemaakte winsten in onroerend goed. Hij haalt financieel voordeel door occasioneel geld voor te schieten aan burgers of instellingen in nood. Zo leent hij 8.291 gulden aan de Sint-Adriaansabdij, wanneer zij in september 1794 300.000 gulden oorlogscontributie moet betalen. Ondanks het geleende geld, moet het convent toch nog een aantal abdijgoederen verkopen om aan het opgeëiste bedrag te komen. Zo weet Spitaels in november 1794 de drie stadsbinnenmolens te verwerven. "Het Hemelrijk" wordt op 4 frimaire jaar VI (24 november 1796) als nationaal goed verkocht aan advocaat François De Clippele ⁽¹⁰⁾, de schoonvader van zijn oudste zoon François, zodat ook later via erfenis de herberg aan het bankiersgeslacht toekomt. In

1797 woont hij met zijn gezin in de Vredestraat in een huis waarop hij 26 ponden belasting moet betalen. Zijn nauwe betrokkenheid met de Franse bezetter – we vinden hem voortaan onder de naam *Jean-François* – levert hem een plaats op in de municipaliteit en hij weet hierdoor zijn bezittingen behoorlijk uit te breiden door de aankoop van nationale goederen, ook buiten de regio. Onder het Keizerrijk ruilt Jean-François Spitaels de linnenhandel voorgoed in voor het bankwezen. Samen met zijn zonen François, Albert, Joseph en Adrien beheert hij voortaan een bankhuis in de stad. Op 1 januari 1817 trekken Joseph en Adrien zich uit de familiezaak terug en stichten de overige broers de *Banque François Spitaels et Frère*, die haar zetel heeft in het nieuw opgerichte bankhuis in Empirestijl (vanaf 1872 de *Liberale Kring*) op de Markt ⁽¹¹⁾.

Intussen is hun vader op 8 mei 1816 overleden en laat hij een aanzienlijk fortuin na aan renten, huizen en gronden in Geraardsbergen en in een groot aantal gemeenten in het Geraardsbergse tot in het nabije Henegouwen en Brabant. Pas op 26 maart 1818 wordt de erfenis van Jean-François Spitaels voor notaris Charles Evrard onder zijn kinderen verdeeld. Het is zijn jongste zoon *Adrien Spitaels* (1782-1834), die het onroerend familiebezit op de Oudenberg erft.

'De berg van Spitaels'

Al een maand eerder, op 3 februari 1818, trouwt Adrien Spitaels

met Thérèse Byl, dochter van Jacques, advocaat bij de Raad van Vlaanderen en stadspensionaris, en van Cathérine Van Den Herweghe. Spitaels leidt een aristocratische levenswijze want naast jagen houdt hij zich vooral bezig met kunst, wetenschap en letteren. Dit blijkt althans uit het huwelijkscontract van het echtpaar verleden voor notaris Jean Byl op 19 mei, waarin zijn bezittingen worden opgesomd: "(...) joiaux, bijoux, chevaux, voitures, harmois, armes et attirails de chasse, habits, linges, tableaux, estampes, microscopes, telescopes, longueues et bibliothèque". Na 1816 haalt hij zijn inkomen uit de renten van zijn onroerend bezit, dat hij de komende jaren aardig weet uit te breiden. De Oudenberg moet hem bijzonder charmeren, want hij wordt er eigenaar van 5 woningen en een groot aantal percelen land. Volgens de volkstelling van 1822 wonen er op deze plaats, aangeduid als "Sur la Montagne", nog slechts een dozijn mensen. Bernard De Latte is kroegbaas van "Het Hemelrijk" en woont er samen met Françoise De Man, werkzaam als spinster. Twee huizen staan er leeg, terwijl een derde bewoond is door landbouwer Henry Neirinckx, weduwnaar van Marie-Livine Buijens. Hij woont er met zijn drie minderjarige zonen Joseph, Scholastique en Sébastien en zijn tweede echtgenote Cathérine Imbo. Laatstgenoemde is de weduwe van Josse Bonnier, waarmee zij drie zonen en twee dochters heeft. Ook zij wonen in hetzelfde pand. Haar twee oudste zonen werken mee in de landbouwuittasting ⁽¹²⁾. Gaat het hier om een hofstede met schuur en stallen? Het huisvesten van een

⁽⁸⁾ RAR, MGA Ger, nr. 888-889.

⁽⁹⁾ De veelvuldige verwijzingen naar de familie Spitaels in dit artikel komen uit: J. DE RO, *Analyse van een belangrijke financiële en politieke familieclan: de Spitaels van Geraardsbergen. Machtsverwerving en -verlies*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, U.G., 1976-1977.

⁽¹⁰⁾ François De Clippele (1765-1816), zoon van Franciscus en Marie-Françoise Cailloux, is advocaat en vrederechter van het kanton Geraardsbergen in ca. 1800-1816. Hij kiest duidelijk voor het Franse bewind en is commissaris van de Uitvoerende Macht in Geraardsbergen in 1796-1798, voorzitter van de municipaliteit in 1799-1800 en nadien als lid in 1808-1816. Zijn dochter Alexandrine De Clippele (1771-1808) huwt in 1798 met linnenhandelaar, bankier en politicus François Spitaels (1769-1827). Zie ook: M. VAN TRIMPONT, *150 jaar gerecht in het kanton Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 2002, p. 6, 13.

⁽¹¹⁾ Nieuw onderzoek naar de bankactiviteiten van de familie Spitaels bevestigt deze gegevens.

⁽¹²⁾ RAR, MGA Ger, nr. 1183.

tiental familieleden annex een kleine landbouwexploitatie veronderstelt een zeker bouwvolume. Op het primitief kadasterplan van 1828 vinden we, behalve de kapel en "Het Hemelrijk" nog een drietal gebouwen op een groot rechthoekig perceel land (Sectie B 818, 4.450 m²) ten oosten van het heiligdom. Het perceel wordt langs drie zijden begrensd door kleine voetwegen. Voorbij de kruising van twee wegjes, waarvan één langs de Oudenbergvijver loopt en de andere rond de heuveltop leidt, bevinden zich twee gebouwen. Hier herkennen we opnieuw de site waar later het *Oudenbergkasteel* is gesitueerd. Het grootste gebouw (Sectie B 817, 250 m²) met grondplan in omgekeerde L-vorm omvat vermoedelijk de schuur en de stallingen, terwijl enkele meters verder op, de veel kleinere rechthoekige woning (Sectie B 816, 90 m²) staat ⁽¹³⁾. Woont hier in 1822 de familie Neirinckx-Imbo? De ingang tot beide gebouwen moet wellicht georiënteerd zijn op de voetweg. Meer zuidelijk gelegen op het perceel in de richting van "Het Hemelrijk" staat nog een bouwsel, waarvan we de bestemming niet kennen. Het groot rechthoekig perceel land, waarvan daarnet sprake, wordt aangeduid in de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel – dit is een alfabetische lijst van alle eigenaars bij de definitieve instelling van het Kadaster in 1834 – als "terrein van vermaak". Deze omschrijving verwijst zeker niet naar een agrarische functie maar eerder naar een locatie voor ontspanning. De volkstelling van 1830 vermeldt voor de Oudenberg Gilles Beeckman als uitbater van "Het Hemelrijk". Ook de familie Neirinckx-Imbo woont er nog, intussen uitgebreid met de tweejarige Guillaume. Wellicht moet deze familie tijdens de jaren 1831-1834 verhuisd zijn en verblijft

Adrien Spitaels (1782-1834) (olieverf op doek van 1,9 x 1 m)

Adrien Spitaels zelf met zijn jonge kroost 's zomers in deze landelijke woning.

Spitaels doet er alles aan om deze omgeving op te nemen in het familiegoed. Zo koopt hij stelselmatig alle percelen grond rond zijn eigendom op de Oudenberg: bos (Sectie B 819, 46 are en B 843, 7 are 70 ca), bouwland (Sectie B 820, 28 are 80 ca en B 841, 42 are 50 ca) en tuinen (Sectie B 841bis, 3 are 50 ca).

Van de 9 woningen die er in 1797 nog stonden, blijven er in 1822 een drietal overeind die, toeval of niet, eigendom zijn van Spitaels. Ook de herberg van Pieter Van Der Schueren, concurrent van het "Hemelrijk", is intussen verdwenen ⁽¹⁴⁾. Alleen de hoger gelegen Onze-Lieve-Vrouwekapel blijft buiten zijn bezitsdrang, maar is toch in handen van zijn tante Cécile Spitaels (1757-1826) en haar echtgenoot, Ghislain-François Van Crombrugghe. Zij kopen op 4 juli 1807 de kapel van Emmanuel Rens en behoeden zo het heiligdom van de afbraak. De familie Spitaels is in die dagen heer en meester op de Oudenberg. Kunnen we hier dan

niet gewoon spreken van 'de berg van Spitaels' en hebben tijdgenoten dit ook zo ervaren...?

Hoe de woning -wellicht een hofstede- er in die tijd heeft uitgezien, blijft gissen. Adrien, het jongste kind van het echtpaar Spitaels-Van Bollaert, moet zeker binnen zijn familie gezien hebben hoe een buitengoed in die dagen er best uitziet. Zo bewoont zijn neef Pierre-Jean Spitaels (1768-1851) sinds 1818 in Nederboelare het kasteel van de *baronie Boelare*, terwijl zijn oudere broer François Spitaels (1769-1827) al in de Franse Tijd in Onkerzele resideert op het *Hof ten Broeke*, dat omgeven is door prachtig aangelegde tuinen. Dat Spitaels niet altijd volgens het boekje zijn buitengoed inricht, blijkt uit een verslag van de Geraardsbergse regentieraad op 10 april 1830: "Het Kollegie van de Burgemeester en Schepenen de aandacht van de raad gebracht hebbende op de bouwingen en plantingen op den Oudenberg, die door de heer Adriaan Spitaels sedert eenigen tijd zijn en nog worden gedaan, wordt er geresolveert aan dezen heer te schrijven om hem te aanzoeken alles, alwaar hij op stadsgrond zou kunnen hebben ingenomen, in vorigen staat te herstellen, en den ingenomen grond te restitueren" ⁽¹⁵⁾.

De lusthof van weduwe Spitaels

Amper een half jaar later weet hij uit de afscheiding van Nederland politiek munt te slaan. Adrien Spitaels, in 1830 de meest gegoede burger van Geraardsbergen, plukt als overtuigd voorstander van de scheiding de vruchten voor zijn deelname aan de Belgische Revolutie. Hij wordt op 27 oktober van dat jaar verkozen tot burge-meester van zijn geboortestad. Zijn ambtstermijn doet hij echter niet uit: hij overlijdt op 16 mei 1834 op 51-jarige leeftijd. Hij laat

⁽¹³⁾ AKG (Archief Kadaster Gent), doc. 208, Ger.

⁽¹⁴⁾ AKG, doc. 212, Ger, dl. 1², art. 538.

⁽¹⁵⁾ RAR, MGA Ger, nr. 80.

Thérèse Byl (1798-1872) geschilderd door Michel Colard in 1817 (olieverf op doek van 1,07 x 0,85 m).

een vrouw en zeven minderjarige kinderen achter. Volgens zijn akte van nalatenschap van 12 november 1834 wordt zijn echtgenote *Thérèse Byl* (1797-1872) de universele vruchtgebruikster van meer dan 103 hectare grondoppervlakte met huizen, tuinen, weiland en bos in 12 gemeenten. Op de Oudenberg is er sprake van 5 huizen op 92 are 25 ca. Daarnaast wordt apart melding gemaakt van een "huis met tuin op de Berg" op een perceelsgrootte van 1 ha 9 a 27 ca. Hiermee wordt ongetwijfeld het latere *Oudenbergkasteel* bedoeld. Weduwe Spitaels verhuist later van de Grotestraat naar de ruime ouderlijke woning op de Markt 9. Het buitengoed op de Oudenberg blijft voor haar en haar gezinsleden een uitgelezen zomerverblijf. Het rechthoekige perceel, vermeld als "terrein van vermaak", wordt nu door het Kadaster aangeduid als "lusthof", wat volgens *Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal* (1999) wordt omschreven als "een voor genoegen aangelegde en onderhouden tuin". Byl zet de volgende jaren de aankooppolitiek van haar overleden echtgenoot

op de Oudenberg onverminderd voort. Quasi de gehele noordelijke heuvelflank komt in haar bezit door de verwerving van een groot perceel land (Sectie B 808) van 2 ha 7 are 50 ca. Ten oosten van de Oudenberg voegt zij aan haar buitengoed een ander groot stuk land (Sectie B 814, 1 ha 27 are 70 ca), langs twee zijden afgebakend door een voetweg. Ook ten zuiden breidt zij haar domein uit met een partij land (Sectie B 823, 68 are 20 ca). De tuin (Sectie B 841bis, 3 are 50 ca) en een bebost perceel (Sectie B 843, 7 are 70 ca) achter "Het Hemelrijk" en langsheen de Oudenbergtrappen komen ook in haar bezit ⁽¹⁶⁾.

Weduwe Spitaels weet als rijkste vrouw van Geeraardsbergen een hoog aanzien te verwerven onder de stadsbewoners. Dit wil ze ook graag tonen. Ter gelegenheid van de zomerkermis op zondag 29 augustus 1847 nodigt zij alle burgers uit om te genieten van een "Groot Concert

Champêtre", gegeven door de muziekmaatschappij *Sint-Cecilia* in haar lusthof op de heuveltop. De *Gazette van Geeraardsbergen* van die dag schrijft hierover het volgende onder de hoofding "Algemene Kermis-feest van Geeraardsbergen": (...) Zondag. Om 5 ure namiddag *Groot Concert Champêtre*, gegeven door de maatschappij St. Cecilia, in den tuin van Mme de wed. S...., ... gelegen op den oudenbergh, die ter dezer gelegenheid allerluisterlykst zal versierd en verlicht wezen; verscheidene vreemde muziekmaatschappijen zullen aen hetzelfde komen deelnemen. Onmiddelyk na het Concert zal er aldaer een fraei vuerwerk ontstoken worden na de avondverlustiging welke de maatschappij voorgenomen heeft op een der kermisdagen te geven (...). De toegangsprijs is één frank. Dat de katholieke muziekmaatschappij in de private tuin van weduwe Spitaels haar stukken mag opvoeren, is wellicht te danken aan haar oudste

DEPOT DE TAPIS DE TABLE D'ALLEMAGNE ET D'ECOSSE,
au bureau de cette feuille.

Société de Sainte-Cécile, à Grammont. GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE,

DONNÉE PAR LA SOCIÉTÉ,
DIMANCHE 29 AOUT 1847, A 3 HEURES DE RELEVÉE,

Au Jardin de M. situé à la Montagne,
à laquelle prendront part les Sociétés de musique de
DEUX-ACREN ET D'HERZELE.

Ordre de l'exécution des pièces de musique:

Société de St. CÉCILE	(	OUVERTURE de la REINE D'UN JOUR.	Berh.
Société de HERZELE	(	POT-POURRI de la PART DU DIABLE,	Van Wymersch.
		OUVERTURE de l'opéra la SIRENE.	Auber.
Société de St. CÉCILE	(	POT-POURRI de l'opéra ANNE BOLENA,	Donizetti.
		LES VIENNOISES, grande valse,	Van Wymersch.
Société de DEUX-ACREN	(	POT-POURRI de MARGUERITE,	Saupp.
		CHARLES VI, grande valse,	Labizki.

Les trois Sociétés réunies exécuteront un grand morceau d'ensemble.

Le Jardin sera brillamment illuminé en verres de couleurs.

Immédiatement après le Concert, il sera tiré un

BEAU FEU D'ARTIFICE.

En cas de mauvais temps la Fête aura lieu à la salle de St.-Albrien.

ENTRÉE: UN FRANC PAR PERSONNE.

Aankondiging door de muziekmaatschappij *Sint-Cecilia* van het "Grande Fête Champêtre", dat doorgaat in de tuin van M. (Madame Byl) op de Oudenberg op 29 augustus 1847 in de *Gazette van Geeraardsbergen* van die datum. (Verz. M. van Trimont)

⁽¹⁶⁾ AKG, doc. 212, Ger, dl. 1², art. 941.

zoon Cyrille Spitaels, die bestuurslid is van *Sint-Cecilia*. Waarom de naam S(pitaels), (Adrien) niet voluit is geschreven, is een raadsel ⁽¹⁷⁾.

In 1848 worden volgens het Kadasterarchief de schuur en de stallingen naast de woning in de lusthof verbouwd. Welke wijzigingen er precies plaatsgrijpen, is niet bekend. Het bouwvolume blijft intact ⁽¹⁸⁾.

Oscar Spitaels als eerste bouwheer

Is het naar aanleiding van het huwelijk van haar oudste zoon, Cyrille Spitaels (1819-1881) met Clémence Verspieren, dat Thérèse Byl een deel van haar goederen overmaakt aan haar zes overlevende kinderen? Volgens een notariële akte verleden voor Pierre-François De Clercq, notaris te Geeraardsbergen, komt op 26 oktober 1854 een groot deel van de lusthof op de Oudenberg in handen van *Oscar Spitaels* (1821-1873). In het document is er sprake van "een huis met lochting groot eene hectare negen aren zeven en twintig centiaren gestaan en gelegen te Geeraardsbergen op den Oudenberg palende noord oost en zuid den weg en west de vrouw van Coppenholle". Dit onroerend goed wordt naar waarde geschat op 10.000 frank. Zijn broer Cyrille komt op dezelfde locatie herberg "Het Hemelrijk" toe, die op 6.000 frank wordt geschat. Hun jongere ongehuwde zuster Idalie Spitaels (1828-1863) erft op de heuvel een woonhuis en 68 are 20 ca land. Hiermee wordt de facto de geleidelijke verbrokkeling van het familiebezit ingezet.

Terwijl Cyrille zich toelegt op het private bankwezen, richt de 21-jarige Oscar Spitaels zich aanvankelijk op de lokale handel.

Een neogotisch kapelletje, gelegen te midden van het kasteelbos, verwijst duidelijk naar de katholieke familietak van de politieke dynastie Spitaels. Het gebouw is met plastic overdekt en wacht op een restauratie. (Foto J. De Ro)

Samen met Auguste Bruyneel richt hij in 1842 te Geeraardsbergen de vennootschap *O. Spitaels & A. Bruyneel* op met het doel handel te drijven in ruw zout. Als enige financier brengt hij een startkapitaal aan van 4.000 frank. Hun samenwerking is echter van korte duur en de maatschappij wordt al op 1 januari 1843 ontbonden. Spitaels werkt daarna alleen verder en in 1844 krijgt hij van hogerhand de toelating een zoutmagazijn in Geeraardsbergen op te richten.

In 1848 trouwt hij met Marie-Jeanne De Clippele (1828-1871) dochter van Jacobus en Félicité Cools. Nog datzelfde jaar overlijdt zijn schoonvader en Oscar beslist in te trekken bij zijn schoonfamilie, die in een burgerhuis annex stokerij woont in de Nieuwstraat. In 1850 laat hij het pand verbouwen tot bankhuis. Dit gebouw is thans bekend als *Irish Pub & Restaurant Molly Malones*. Ook hij blijft de familietraditie trouw. Maar

in tegenstelling tot zijn naaste familieleden, houdt hij zich buiten het politieke actieterrein. Hij is wel bedrijvig in het lokale verenigingsleven als ondervoorzitter van de *Sint-Pietersgilde Vreugd en Deugd* in 1858-1862. Van de man hebben we geen afbeelding maar wel een persoonsbeschrijving. Op 9 juli 1855 krijgt hij van de minister van Buitenlandse Zaken een jaarlijks hernieuwbare vrijgeleide om door Frankrijk te reizen. In dit document wordt Spitaels beschreven als een man van kleine gestalte, met zwart haar, bruine ogen en een rond hoofd en dito kin ⁽¹⁹⁾.

Vanaf 1854 beheert hij het familiegoed op de Oudenberg. Dit resulteert in een eerste verbouwing van het landhuis in 1860. Het gebouw wordt met 30 m² uitgebreid tot 120 m² grondoppervlakte. Het rechthoekige grondplan heeft nu meer een T-vorm. Vermoedelijk krijgt de woning een nieuwe oriëntatie en is de ingang verplaatst van de voetweg naar de originele achterzijde van het gebouw, die uitgaat op de lusthof. In 1873, een jaar na de dood van zijn moeder, wordt Oscar Spitaels het hele goed op de Oudenberg "uiteindelijk toegewezen". Bij deze gelegenheid wordt in het Kadasterarchief zijn erfdeel precies omschreven: "een buitengoed met stal, woonhuis, remise ⁽²⁰⁾, huis voor hovenier met schuur, stal en verdere afhankelijkheden met grond, aan den Oudenberg". Het hele domein beslaat een oppervlakte van 2 ha 26 are 53 ca ⁽²¹⁾.

Cyrille Spitaels aanvaardt de voogdij

Oscar Spitaels geniet niet lang van zijn buitengoed. Over een periode van twee jaar zijn er drie sterfgevallen binnen de familie. Op 18 september 1871 sterft zijn

⁽¹⁷⁾ *Gazette van Geeraardsbergen*, 29 augustus 1847, p. 4, k. 1.

⁽¹⁸⁾ AKG, doc. 212, Ger, dl. 1², art. 941, nr. 31.

⁽¹⁹⁾ *Verzameling Magda Schrever*, Geeraardsbergen.

⁽²⁰⁾ Een remise kan zijn: koetshuis, stal voor rijtuigen, bergplaats, schuur.

⁽²¹⁾ AKG, doc. 212, Ger, dl. 3, art. 1115; doc. 209, Ger, 1873; doc. 219, Ger, 1860, schets 19.

echtgenote Marie-Jeanne De Clippele op 43-jarige leeftijd en zeven maand later volgt zijn moeder haar in het graf. Hij overlijdt zelf na een korte ziekte op 30 november 1873, amper 52 jaar oud en laat twee zonen, de vijftienjarige Paul en de zesjarige Felix en een dochter, de achtjarige Marie-Charlotte achter. Zijn oudere broer, Cyrille Spitaels, zelf kinderloos, aanvaardt de voogdij. Opnieuw wisselt het buitengoed op de Oudenberg van eigenaar...

Volgens de inventaris van de nalatenschap van Oscar Spitaels, opgemaakt door notaris Camille-Louis Coppens op 11 juli 1874, blijkt interieur en inboedel van het buitengoed nogal bescheiden. Het gebouw is onderverdeeld in een eetkamer, een vestibule ⁽²²⁾, een salon, een washuis, een keuken, een remise, een zolder, een kamer voor de meid, een kamer voor Mama, een kamer van Mijnheer Charles en een logeerkamer. Thérèse Byl heeft er dus tot haar dood in 1872 haar eigen verblijf, terwijl Oscar en zijn familie er bij gelegenheid de logeerkamer betrekken ⁽²³⁾.

Bankier **Cyrille Spitaels** geniet, net als zijn vader Adrien, een hoog aanzien in de Denderstad en zetelt sinds 1848 tot zijn overlijden in 1881 bijna onafgebroken in het stadsbestuur als katholiek raadslid en dito schepen. Samen met de nalatenschap van zijn broer, bezit hij, met uitzondering van de Onze-Lieve-Vrouwekapel, quasi de hele Oudenberg, goed voor 6 ha 99 are 10 ca percelen grond. In 1875 noteert het Kadasterarchief

Cyrille Spitaels (1819-1881)

een kleine aanbouw van circa 28 m² aan de westelijke zijde van de stalvleugel ⁽²⁴⁾.

Wanneer Cyrille Spitaels op 21 februari 1881 zelf overlijdt, krijgt **Paul Spitaels** (1857-1888) als meerderjarige zoon van Oscar de voogdij over Felix en Marie-Charlotte. Tegelijk wordt baron Paul de Béthune, senator te Aalst, als voogd ad hoc aangesteld ⁽²⁵⁾. Het leven van Paul Spitaels speelt zich echter af te Gent, waar hij eerst onderpastoor is van de Sint-Maartensparochie en vanaf 1885 optreedt als secretaris van het bisdom. Wie zich tijdens de jaren 1880 ontfermt over het lot van de twee jonge wezen, blijft onbeantwoord.

Meubels voortkomende van het lusthuis op den Oudenberg, onder welke zich nu daar nog in bevinden

(11 juli 1874)

In de eetzaal: console, vijf stoelen en zetel in riet, coulistafel met toile cirée, tapijt in groen laken, buffet in acajou, bibliotheek, chineeschen spiegel, spiegel met vergulden kader, stoof, zes stoelen in kerselarenhout.

In den vestibule: ijzeren bank, porte manteau en ronde tafel in acajou.

In den salon: kagchel met houillenback, spiegel, tafel met tapijt, zetel in acajou.

In het waschhuis: twee hofbanken en vijf ijzere stoelen.

In de keuken en zolder: keukengereedschap, twintig busten, twee figuren verbeeldende Napoléon, in plaatster en een steen.

In de remise: krabber en vier raken, kuip, betteraven molen, haverback, haagscheer, metalen, twee ladders, kleinen steenen rolder, kapmes, graanmolen, bierstelling.

Op den zolder: twee bedsteden in without, dobbelladder, en idem huppeling, eenen pluimen huppeling.

In de kamer der meid: bedstede in kerselaren hout, paillasson en huppeling, plateau in acajou, spiegel.

In de kamer van Mama: eiken tafel, porte manteau, lavabo in kerselaren hout, bedstede, crucifix en spiegel.

In de kamer van Mijnheer Charles: kerselare bedstede, kleinen lavabo in acajou, nachttafel, handdoekdrager, gemakstoel, plumeau, crucifix en kerselare kas.

In de logeerkamer: kerselaren bedstede, kagchel, nachttafel in acajou, vier geboueerde stoelen in kerselaren hout.

In den corridor: kleine pendule, tafel met schuif en withouten kas

Het totale meubilair wordt geschat op 732,5 frank.

(RAR, Archief van de familie Spitaels, p. 246, nr. 3)

⁽²²⁾ Ruimte direct achter de ingang van het huis, hal.

⁽²³⁾ H. ISTERDAEL, M. DECRIJS, E. VERCAEMST, G. GADEYNE, *Inventarissen Rijksarchief Ronse. Familie- en persoonspapieren*, deel 1, Brussel, 2001, *Archief van de familie Spitaels*, p. 245-273, nr. 3. Een naaste buur is Louis-Jacques Guislain Byl (1801-1883), de jongere broer van Thérèse Byl. Hij is advocaat-rentenier, schepen in 1830-1831 en 1834-1836 en raadslid van Geraardsbergen in 1837-1839, stichter-voorzitter van de lokale Liberale Associatie in 1846-1848. Zijn huwelijk met Alexandrine Spitaels (1800-1863), de nicht van Adrien, blijft kinderloos. Byl verlaat in 1849 Geraardsbergen voor Schaarbeek, maar keert later terug naar zijn geboortestad en vestigt zich in het zogenaamde Baudewynkasteel op de Oudenberg. Op 27 juli 1875 verlaat hij voorgoed de stad voor Sint-Joost-ten-Noode.

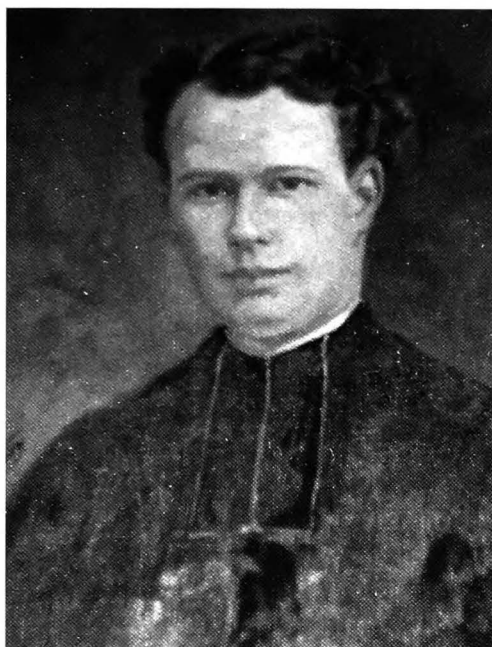
⁽²⁴⁾ AKG, doc. 219, 1875, schets 25.

⁽²⁵⁾ *Ibidem*, nr. 8. Paul de Béthune is advocaat-eigenaar, lid van de Provinciale Raad in 1860-1870, katholiek raadslid in 1867-1896 en schepen in 1889-1896 te Aalst en senator van het gewest Kortrijk in 1870-1896.

Felix Spitaels drukt zijn stempel op het kasteel

Felix Spitaels (1867-1896) volgt zijn vader noch zijn oom op in de bankzaken, maar wil een rentenierleven leiden als zijn grootvader Adrien⁽²⁶⁾. Zijn beide ouders verliezen tijdens zijn prille levensjaren drijven hem snel naar volwassenheid. Tot overmaat van ramp overlijdt zijn oudere broer en voogd Paul te Gent op 13 mei 1888. Maar al op 18 augustus 1886 wordt de nalatenschap van het echtpaar Spitaels-De Clippele voor notaris Léonce De Turck verdeeld onder de drie kinderen. Felix erft het merendeel van de onroerende goederen, waaronder "Une maison de campagne avec maison de portier et autres dépendances, située à Grammont à la montagne, ayant une contenance en jardin, terre et bois de deux hectares vingt deux acres cinquante centiares". Felix is net 21 jaar wanneer hij op 20 september 1888 huwt met Renilde Menschaert uit Sint-Blasius-Boekel. De volgende vijf jaar krijgt het jonge echtpaar drie kinderen. En dan slaat het noodlot toe: Felix overlijdt op 22 januari 1896 op de jeugdige leeftijd van 28 jaar "après une longue et pénible maladie" en laat hiermee een weduwe en drie minderjarige kinderen achter.

Toch blijft de geschiedenis van het *Oudenbergkasteel* onomstotelijk verbonden met de figuur van Felix Spitaels. Zijn verbouwing uit 1889-1890 bepaalt in grote mate het huidige uitzicht van het kasteel. In tegenstelling tot de vorige eigenaars, bewoont Spitaels het buitengoed het hele jaar door. Voor het eerst wordt over "Le Château de la Montagne" gesproken. Op basis van de oudst bekende postkaarten,

Paul Spitaels (1857-1888)

krijgen we een idee hoe het landhuis er op het einde van de 19de eeuw heeft uitgezien. Het rechthoekige grondplan met een kleine oostelijke uitbouw is verdubbeld van 120 naar 240 m² ⁽²⁷⁾.

Het is een dubbelhuis met een bakstenen voorgevel, die uitgaat op de lusttuin en die twee bouwlagen en vijf traveeën telt onder een wolvendak met vijf dakkapellen. De vensters zijn rechthoekig en gevat tussen lekdrempels en doorlopende bovendorpels, die telkens worden overspannen door een ontlastingsboog met een arduinen diamantkop. Het middenrisaliet ⁽²⁸⁾ is meer uitgewerkt en omvat een houten erker met drie rondboogvensters waarboven een houten overdekte balkon met balustrade. Opvallend zijn de vier ronde hoektorens. Zij doen meteen denken aan het neogotische stadhuis op de Markt. De oostelijke toren heeft een brede basis met smallere oplopende partij en omlopende muurbanden. De eerste verdieping heeft een kleine overdekte wandelgang met

houten balustrade. De toren wordt gekroond met een klein balkon, eveneens met houten balustrade en overdekt met een ingesnoerde naaldspits. Van hieruit kunnen de bewoners het Raspaillebos en wijde omgeving overzien. Opvallend is, naar verhouding, de kleine toegangsdeur van het kasteel naast de oostelijke toren ⁽²⁹⁾.

Ook de lusttuin, intussen 1 ha 44 are 20 ca groot, laat hij niet ongemoeid. Nog in 1890 construeert hij er een "vogelvlucht" ⁽³⁰⁾ (Sectie B 818^c, 10 m²) en een "bakhuis" (Sectie B 818^f, 10 m²), maar de gebouwtjes worden al afgebroken respectievelijk in 1895 en 1901. Tussen de woning en de stallen wordt een waterput gegraven, maar in 1895 gedempt. De oude voetwegen, eigendom van de stad, vormen een probleem voor Spitaels. Zij doorkruisen zijn domein en worden door de omringende burens gebruikt. Hij tracht dan ook afspraken te maken met het stadsbestuur om deze wegen om te leiden. De voetweg (nummer 28) ten noorden van zijn woning privatiseert hij en vormt het achtergelegen perceel om tot boomgaard (Sectie B 815^b, 78 are 50 ca). Hiervoor krijgt hij de toestemming op 30 december 1890 van het College van Burgemeester en Schepenen van Geraardsbergen en het provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, op voorwaarde dat hij de weg op eigen kosten verplaatst naar een locatie aangeduid door de bewindslieden. Al op 3 januari van voornoemd jaar heeft hij ter vervanging van deze weg van Sylvia Page, weduwe van Joseph Van Coppenholle, voor notaris Camille-Louis Coppens een "streep land" van 3 are 86 ca (Sectie B 808) gekocht voor de prijs van 200 frank. Nog op 18 april 1892 betaalt hij aan

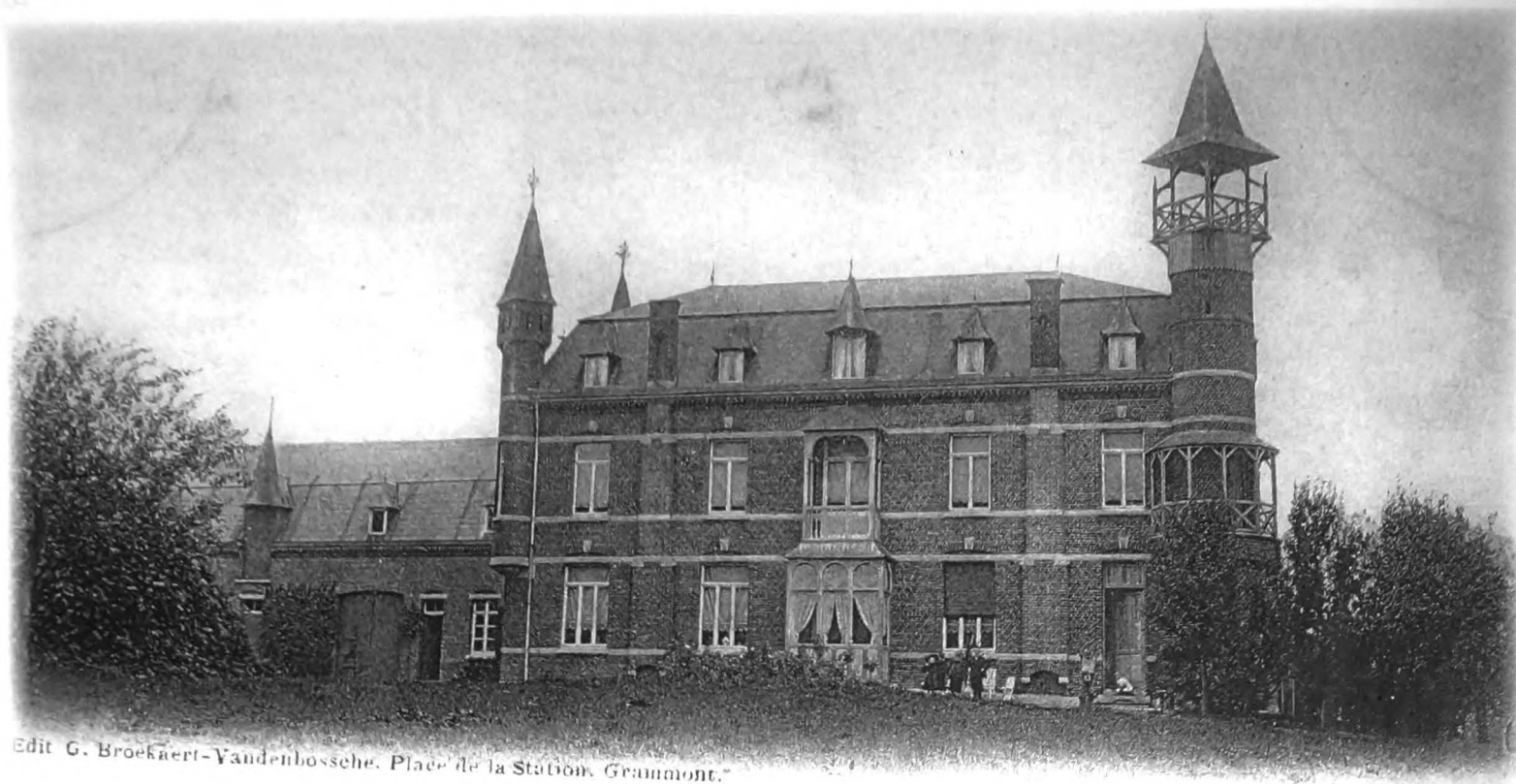
⁽²⁶⁾ *Ibidem*, nr. 69, Felix Spitaels ontvangt pachtgelden voor de verhuur van gronden te Geraardsbergen, Over- en Nederboelare, Zarlardinghe, Onkerzele, Grimminge, Sint-Maria-Lierde, Outer, Pollare, Denderhoutem, Meerbeke, en Deux-Acren.

⁽²⁷⁾ AKG, doc. 212, Ger, dl. 3, art. 1115, nr. 10; doc. 219, Ger, 1890, schets 16.

⁽²⁸⁾ Het risaliet is het deel van een voorgevel dat vooruitspringt, minstens een venster breed en over de gehele hoogte doorlopend.

⁽²⁹⁾ *Bouwen door de eeuwen heen, Provincie Oost-Vlaanderen, Arrondissement Aalst*, dl. I, p. 331-332.

⁽³⁰⁾ Het woord is verouderd maar hiermee wordt een grote duiventil aangeduid.

10. GRAMMONT. Le Château de la Montagne.

Postkaart met het vooraanzicht van het 'Oudenbergkasteel', uitgegeven door G. Broekaert. De foto is genomen tussen de heropbouw van de stalvleugel (1895) en de verbouwing van het landhuis (1903/04). (Verz. J. Denie)

de stadsontvanger 100 frank voor "het rechtleggen van de meulebaan, op den Oudenberg".

Spitaels laat overigens geen enkele gelegenheid voorbijgaan om nieuwe percelen grond, hoe klein ook, op de Oudenberg op te kopen. Op 26 februari 1891 koopt hij er van Edmond Baudewyn, grondeigenaar te Geraardsbergen, voor notaris Désiré De Clercq 71 are 30 ca grond (Sectie B 811^a, 812 en 813) en nog eens 1 ha 31 are 7 ca land (Sectie B 814) voor de som van 6.700 frank. Op 9 november 1894 koopt hij van de stad voor notaris Omer De Ruyver een perceel grond van 29 ca (Sectie B 846) voor de som van 50 frank "pour y placer un grillage". De bewindslieden motiveren de privatisering van stadsgrond als volgt: "Le redressement projeté produira un embellissement et fera disparaître un coin de terrain qui

tôt ou tard peut devenir un dépôt d'immondices" ⁽³¹⁾.

Laatst vermelde aankoop kadert in de tweede verbouwing, die Spitaels laat uitvoeren in 1894-1895. Ditmaal laat hij het L-vormig gebouw met schuur, stal, hoveniershuis en remise volledig afbreken. Gezien vanuit het *Oudenbergkasteel*, belemmert deze constructie in feite het zicht op de kapel en de vijver en vice versa, een goede reden om de stalvleugel meer naar achter te verplaatsen ⁽³²⁾.

Hij is in dezelfde stijl als het hoofdgebouw opgetrokken en heeft zijn huidige aanzicht behouden. Dit eenlaagse bakstenen gebouw telt acht ongelijke traveeën onder een leien mansardedak. Centraal bevindt zich een laadvenster en er zijn vier dakkapellen voorzien met een overhoekse bedaking.

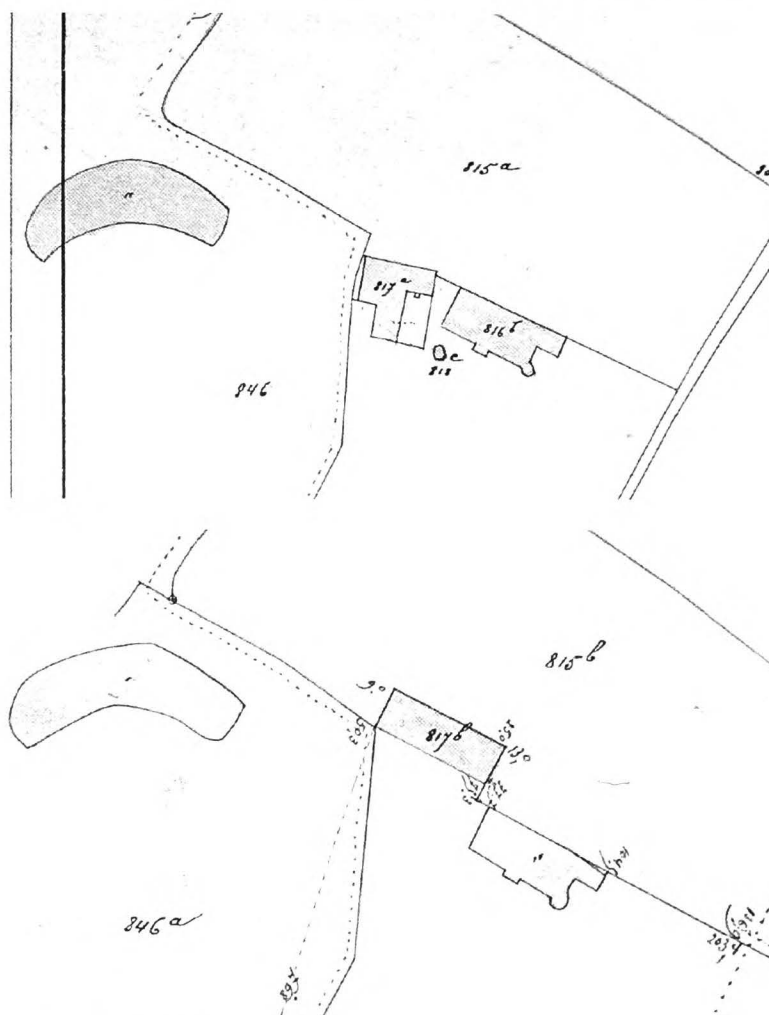
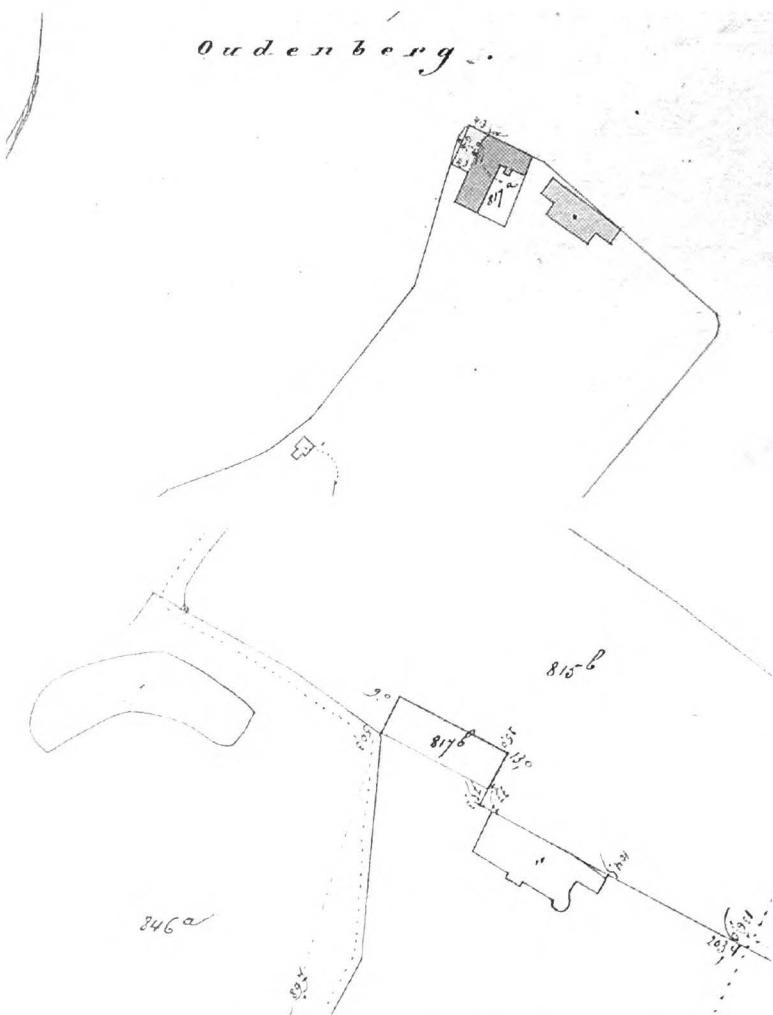
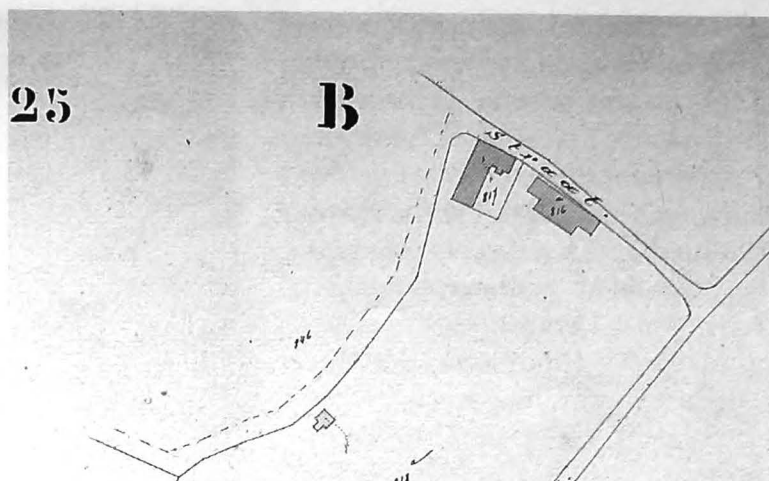
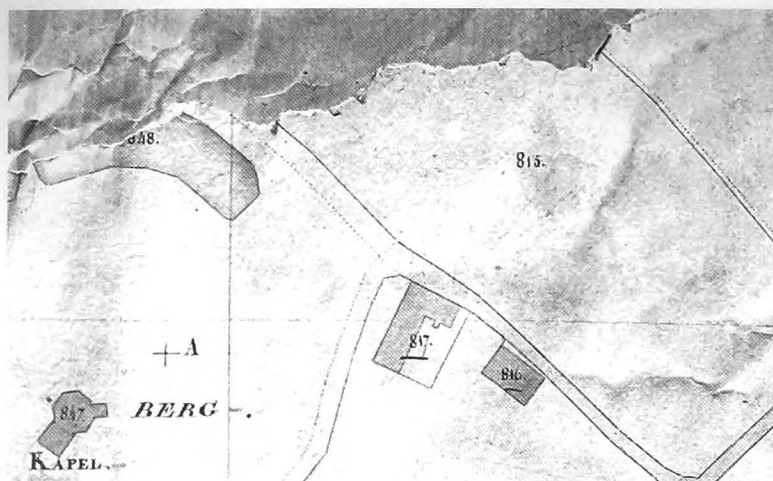
Onder de kroonlijst is een dubbele fries van overhoekse baksteen. De muuropeningen zijn rechthoekig met vensters en deuren met steekboogvormige ontlastingsbogen. Tenslotte hebben de beide poorten metalen lateien.

Opmerkelijk is dat volgens het Kadasterarchief de nieuwbouw evenveel grondoppervlakte (230 m²) bestrijkt als de vroegere stallen ⁽³³⁾. Nog in 1895 wordt het perceel bos, gelegen recht tegenover "Het Hemelrijk", aanzienlijk uitgebreid van 46 are naar 1 ha 61 are 60 ca en met bomen beplant. We mogen dus stellen dat het grootste deel van het Oudenbergbos het werk is Felix Spitaels. Doorheen het nieuwe bos, in hoofdzaak met beuken beplant, loopt een wandelpad dat rechtstreeks uitkomt op "Het Hemelrijk", maar afgesloten wordt door een

⁽³¹⁾ H. ISTERDAEL, M. DECRIJS..., *Archief van...*, nrs. 65, 67, 68, 70; RAR, *Archief Openbare Werken Geraardsbergen (19de eeuw)*, nr. 134.

⁽³²⁾ AKG, doc. 212, Ger, dl. 3, art 1115, nr. 15; doc. 219, Ger, 1895, schets 12. Bij recente graafwerken, in opdracht van de nieuwe eigenaar, zijn funderingen van de vroegere stalvleugel blootgelegd.

⁽³³⁾ Cfr. noot 19; AKG, doc. 212, Ger, dl. 3, art. 1115, nr. 15.

Primitief plan 1828. Wijzigingen van de bebouwde percelen in 1860, 1875, 1890 en 1895.

smeedijzeren hekken waarop de initialen staan van de eigenaar: S(pitaels).

Renilde Menschaert verkoopt het kasteel

In 1896 staat weduwe Spitaels voor de moeilijke opdracht haar drie jonge kinderen alleen op te voeden en tegelijk het kasteelgoed op de Oudenberg te beheren.

Daarnaast is haar financiële situatie ver van rooskleurig, want er is heel wat familiekapitaal naar de twee verbouwingen gegaan. Uiteindelijk beslist zij het erfdeel van haar echtgenoot openbaar te verkopen. Het gaat om "Une maison de campagne avec dépendances, comprenant une maison d'habitation, écuries, jardin d'agrément, jardin potager et bois, situés à Grammont, à la montagne,

le tout entourés de haies, ayant une superficie bâtie et non bâtie de environ de trois hectares, quarante-neuf ares (...)"

Er wordt een eerste zitdag voor notaris Petrus Van Der Linden te Idegem gehouden, maar geen enkele gegadigde daagt die dag op. Tijdens een tweede zitdag op 20 juni is het succes verzekerd. Notaris Désiré De Clercq koopt het Oudenbergkasteel en legt meteen de

gevraagde 40.000 frank cash neer ⁽³⁴⁾. Renilde Menschaert verlaat met haar jonge kroost de Oudenberg om een woning te betrekken in de Penitentenstraat. Het jaar daarop, op 19 november 1903, trouwt zij met Oscar Lercangée.

Mede door de kapitaalbreng van zijn echtgenote, weet haar nieuwe echtgenoot vanaf 1907 en de volgende jaren te Wetteren een bloeiend textielbedrijf op te bouwen onder de firmaam *Lercangée et Cie*, waarin ook de kinderen van Felix Spitaels participeren ⁽³⁵⁾.

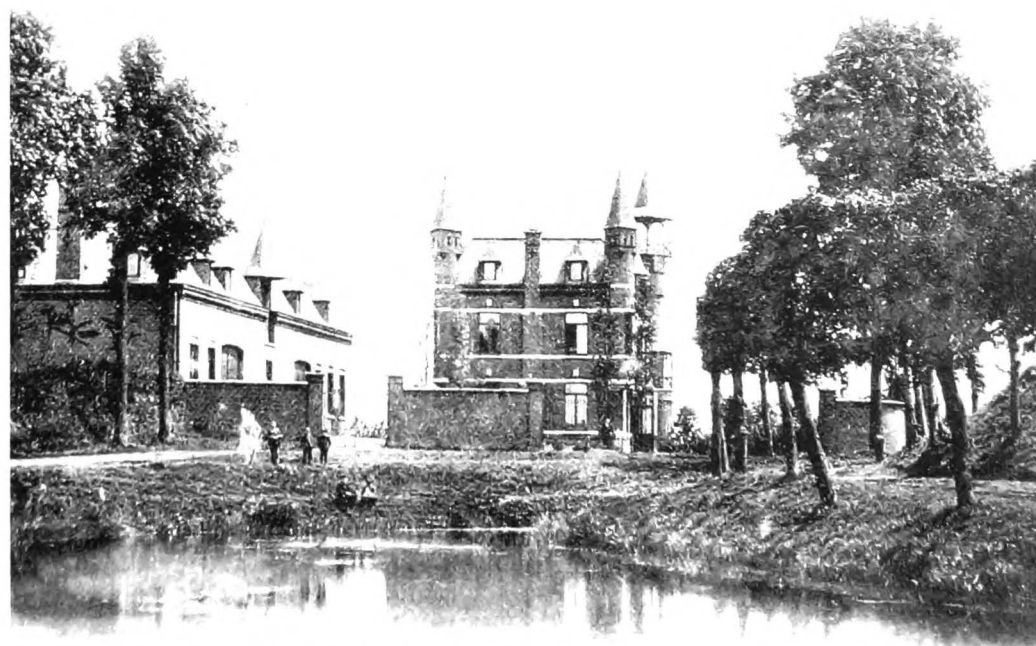
In het voetspoor van de familie Spitaels

Met de verkoop in 1902 aan de Geraardsbergse notaris gaat het buitengoed op de Oudenberg na meer dan een eeuw voorgoed uit handen van de familie Spitaels.

Désiré De Clercq (1842-1923) (gebruikt enkel de naam *Declercq* als fotograaf-publicist) volgt in 1868 te Geraardsbergen zijn vader Pierre-François op als notaris. De familie De Clercq is van meet af aan nauw betrokken bij het lokale liberale partijleven. Zijn oom, Jean-Louis De Clercq (1797-1858), notaris te Nederbrakel, is op 14 juni 1846 één van de afgevaardigden uit de Oudenbergstad op het eerste Liberaal Congres te Brussel. Hij treedt als gemeenteraadslid op in 1843-1849 en in 1858, en als liberale schepen in 1849-1851. Désiré zelf waagt zich eenmaal maar zonder succes in het lokale verkiezingsgebeuren in 1872. In datzelfde jaar maakt zijn vader deel uit van de groep liberalen die de failliet verklaarde *Banque et Recouvrements sur la Belgique &*

Het pad door het kasteelbos dat het 'Oudenbergkasteel' met 'Het Hemelrijk' verbindt dateert uit de lange periode dat de bankiersdynastie Spitaels eigenaar was van beide gebouwen. De twee sierlijke S'en in het traliewerk van het hekken zijn hiervan een stille getuige. (Foto J. De Ro)

Postkaart met zij aanzicht van het 'Oudenbergkasteel', genomen tijdens de zomer. De postdatum is 20 september 1899. (Verz. J. Denie)

⁽³⁴⁾ RAR, inventaris nr. 360^{hns}, *Notarieel Archief*, nr. 36 (notaris P. J. Van Der Linden), minuten nrs. 96 en 106.

⁽³⁵⁾ Paule Spitaels (1928-1992), archeologe aan de U. G. en kleindochter van Felix Spitaels, heeft in 1982 de archieven van Oscar Spitaels en nakomelingen geschonken aan het Rijksarchief te Ronse. In haar woning in Gent was zij in het bezit van de geschilderde portretten van Jean-François Spitaels en zijn echtgenote Marie-Jeanne Van Bollaert, beide daterend uit de late 18de eeuw. Germaine De Turck (1892-1985), kleindochter van Oscar Spitaels, bezat in haar woning in de Nieuwstraat (thans drank- en eethuis *Molly Malones*) naast archieven en een aantal geschilderde portretten van de familie Spitaels tevens de gedroogde bruidsruike onder glas van Adrien Spitaels en Thérèse Byl uit 1818. We mogen veronderstellen dat deze bankiersfamilie familieportretten en dergelijke niet in het 'lusthuis' op de Oudenberg maar in de ambtswoning in de stad bewaarden.

l'étranger Prosper Spitaels & Cie op de Markt opkoopt als partijgebouw en er de *Cercle Libéral* inrichten. De Clercq is voorzitter van deze associatie van 1887 tot 1893. Van 1878 tot 1912 is hij tevens plaatsvervangend vrederechter van het kanton Geraardsbergen. Maar hij is vooral bekend als pictorialist en documentarist. Fotografie wordt voor hem een passionele hobby. In 1874 is hij een van de stichters van de *Association Belge de Photographie*, publiceert aanvankelijk artikels over fotografietechnieken maar neemt later deel aan wedstrijden en tentoonstellingen in binnen- en buitenland en valt regelmatig in de prijzen.

Het is niet verwonderlijk dat Désiré De Clercq in 1902 zijn oog op het *Oudenbergkasteel* laat vallen. Volgens F. De Chou is hij de notaris met het grootste aantal minuten in Geraardsbergen en eigenaar van meer dan honderd percelen land, weide en bos in bijna alle omliggende gemeenten ⁽³⁶⁾. Als gegoede burger kan hij dan ook meteen de koopsom neerleggen. Hoewel hijzelf en zijn voorzaten de liberale opinie uitdragen, kan hij het goed vinden met de katholieke familietak van de familie Spitaels. Zo wordt zijn oom Jean-Louis De Clercq regelmatig door Oscar Spitaels gevraagd om een notariële akte op te stellen, terwijl hijzelf op 8 november 1888 het huwelijkscontract opmaakt van het jonge paar Spitaels-Menschaert ⁽³⁷⁾. Zijn ambtswoning, gelegen Markt 13, is overigens het vroegere bankhuis van Cyrille Spitaels, waarin ook Thérèse Byl heeft gewoond... ⁽³⁸⁾. Met de aankoop van het *Oudenbergkasteel* en zijn tomeloze bezitsdrang volgt De Clercq nagenoeg het voetspoor van het Geraardsbergse bankiersgeslacht.

De grafkelder van de katholieke familietak Spitaels op het kerkhof van Geraardsbergen. Vier namen zijn hier verbonden met de geschiedenis van het 'Oudenbergkasteel': Thérèse Byl, Adrien, Oscar en Cyrille Spitaels. Adrien Spitaels, overleden in 1834 en begraven op het oude kerkhof buiten de Buizemontpoort, is na de opening van het nieuwe kerkhof te Goferdinge in 1854 naar daar overgebracht. (Foto J. De Ro)

Postkaart met vooraanzicht van het 'Oudenbergkasteel' na de verbouwingswerken van notaris Désiré De Clercq in 1903/04, uitgegeven door G. Broeckaert. De oostelijke toren heeft nog geen stenen balustrade. (Verz. J. Denie)

⁽³⁶⁾ M. VAN GYSEGEM, A. SCHREVER, *Désiré Declercq, pictorialist-documentarist*, Geraardsbergen, 2000, p. 5, 33.

⁽³⁷⁾ H. VAN ISTENDAEL, M. DECRIJS..., *Archief van...*, nr. 9.

⁽³⁸⁾ J. DE RO, *Het Sint-Jorisgilde en de Markt te Geraardsbergen*, in *Gerardimontium*, 2004/196, p. 38-39: deze woning, vóór de Franse Revolutie het *Gildenhof van Sint-Joris*, koopt hij in 1882.

Het "maison de campagne" krijgt een facelift

Een studie van het bouwkundig erfgoed van Geraardsbergen wordt, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de provinciehoofdplaats Gent, sterk bemoeilijkt door een gebrek aan de door de wet verplichte bouwaanvragen. Hierin vinden we beschrijvingen van de opbouw of de transformatie van het goed met bouwplannen en -tekeningen⁽³⁹⁾. Voor de bouwgeschiedenis van het Oudenbergkasteel is hiervan niets terug te vinden in de bestaande archiefdepots. Désiré De Clercq, intussen zestig jaar, moet kort na de aankoop gestart zijn met een nieuwe verbouwing. Dit kunnen we opmaken uit een bekende postkaart uit die tijd. Hierop staat de oude witgekalkte kapel uit 1724 met op de achtergrond het Oudenbergkasteel dat al een volledige transformatie heeft ondergaan. In juli 1905 wordt het heiligdom gedeeltelijk afgebroken, verruimd en vervangen door een nieuwe zoals we dat vandaag nog kennen⁽⁴⁰⁾. Veranderingen aan de voorgevel, de hoektorens en het dak moeten door De Clercq dus tijdens de jaren 1903-1904 zijn uitgevoerd. Terwijl de deuropening naast de oostelijke toren is behouden, krijgt de hoofdgevel een centraal deurrisaliet met schoudergevelbekroning. De neotraditionele rondboogdeur is afgewerkt met negblokken, een sluitsteen en een kwartronde druiplijst. Op de bovenverdieping is een drielichtvenster met lekdrempel aangebracht en een rondboogvenster in de trapgevel. De relatie met de bestaande gevel wordt gerespecteerd door het aanbrengen van identieke arduinen diamantknoppen rond de vensters. De toegang tot het gebouw heeft een stoep met een korte steektrap

Postkaart met de oude kapel uit 1724 en op de achtergrond het kasteel van notaris De Clercq. De foto is genomen vóór de transformatie van de kapel in juli 1905. Gevel en oostelijke toren van het kasteel zijn intussen al verbouwd.

en siervazen op de steunmuren. Alle hoektorens worden voorzien van een kegelvormige spits.

Op de oostelijke toren verdwijnt de overdekte wandelgang en er worden kleine getoogde vensters aangebracht. De toren kan nog via een smalle deuropening betreden worden. De overdekte wandelgang op het eerste niveau wordt afgebroken en zal pas enkele jaren later vervangen worden door een stenen balustrade. Tenslotte wordt het hele gebouw imposanter door het ophogen van de dakpartij. Het wordt een leien schilddak met extra dakkapellen boven de bestaande en een gesmeed ijzeren vorstkam op de nok⁽⁴¹⁾. Volgens een postkaart met postdatum 10 november 1906 staat het gebouw nu bekend als "Château de M. Declercq".

Het uitzicht van het Oudenbergkasteel, dat vandaag grotendeels onveranderd is, illustreert de smaak van de bouwheer. Volgens J. Van De Pontsele is De Clercq duidelijk beïnvloed geweest door voorbeelden uit de Franse kasteelarchitectuur. Zo viel hem op tijdens zijn bezoek aan het *Château La Thillaye* in het Normandische stadje Pont-Audemer, de duidelijke overeenkomsten van de opbouw van de achtergevel met deze van de hoofdgevel van het Oudenbergkasteel: een bakstenen gevel in Lodewijk XIII stijl met zandstenen muurbanden, vijf traveeën, een uitgewerkt middenrisaliet en geflankeerd door hoektorens. Het kasteel is in 1645 gebouwd door graaf Nicolas Pillon du Coudray, wiens wapenschild -toeval of niet!- ook terug te vinden is op de sluitsteen boven de

⁽³⁹⁾ H. VAN ISTENDAEL, M. DECRITS, *Catalogus van de topografisch-historische atlas*, Brussel, 1998: we vinden hier voor Geraardsbergen pas vanaf 1880 bouwtekeningen van private woningen terug.

⁽⁴⁰⁾ M. VAN KERCKHOVEN, *Het Heiligdom van O. L. Vrouw op de Oudenberg te Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 1964, p. 28-29.

⁽⁴¹⁾ *Bouwen door de eeuwen heen, Provincie Oost-Vlaanderen, Arrondissement Aalst*, dl. I, p. 331-332.

⁽⁴²⁾ J. KUIJPER, *De heraldiek in bouwkunst en aanverwante vakken*, Den Haag, 1910, p.122.

Postkaart met zicht op 'Château de M. Declercq', genomen van op de heuveltop. Het kasteelgoed is toegankelijk langs twee hekkens. De omheiningmuur wordt onderbroken door traliwerk, dat fungeert als doorkijk op de gebouwen. Hier is later een muur in de plaats gekomen. De postdatum is 10 november 1906. (Verz. J. Denie)

Opmerkelijke gelijkenis qua opbouw tussen de achtergevel van het Normandische 'Château La Tillaye' en de voorgevel van het 'Oudenbergkasteel'. (Foto J. Van De Pontsele)

De sluitsteen boven de hoofdingang is een gekroond wapenschild in arduin met een schuinbalk met drie gegrifte Engelse leeuwjes. (Foto J. De Ro)

rondboogdeur, aangebracht door De Clercq in 1903-1904. Op het stenen schild is een schuinbalk te zien met drie Engelse leeuwjes. Heeft De Clercq zich hier dan op geïnspireerd? Zeker tijdens de laatrenaissance en de barok is het aanbrengen van heraldische ornamenten boven de hoofdingangen van statige gebouwen geen uitzondering ⁽⁴²⁾. Is het hier louter als versiering bedoeld of wil de bouwheer ons doen geloven dat zijn "maison de campagne" aristocratische roots heeft?

Opnieuw een familiedrama

Désiré De Clercq is gehuwd met Rachel De Boe (1859-1919), dochter van Franciscus, wagenmaker en Maria Van der Putten. Het echtpaar krijgt op 17 maart 1900 een enige dochter, *Anna*. Net als Oscar Spitaels en zijn voorzaten, blijft voor de notaris het *Oudenbergkasteel* een welgelegen buitenverblijf tijdens de weekends en de vakantieperiodes.

Tijdens W.O. I betekent de Oudenberg voor de Duitsers dan weer een belangrijke militair-strategische plaats. Achter de kapel wordt een vijftien meter hoge uitkijktoren opgetrokken en ook op het dak van het *Oudenbergkasteel* wordt volgens E. Collijns een uitkijkpost gebouwd. Op 8 mei 1919 overlijdt de echtgenote van De Clercq in zijn ambtswoning op de Markt. De 'ouwe dag' van de notaris wordt nog even opgefleurd door het huwelijk van Anna met Ferdinand De Blicke te Geeraardsbergen op 10 september 1921. De Blicke is geboren te Aalst op 29 mei 1901 als zoon van Joseph ⁽⁴³⁾, senator en quaestor van de senaat, en van Maria Callebaut. Een van de getuigen bij de huwelijksverbintenis op het stadhuis is Raphaël Spitaels, een neef van de overleden Felix Spitaels. Het jonge paar vestigt zich aanvankelijk in de

⁽⁴³⁾ R. DEVULDERE, *Biografisch repertorium der Belgische Parlementairen en Volksvertegenwoordigers van 1830 tot 1/08/1965*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, U. G., 1964-1965, deel 2, p. 367-368: Joseph De Blicke (1866-1927), brouwer te Aalst en beheerder van de brouwerijschool te Gent, medestichter (1915) en afgevaardigde-beheerder van het Nationaal Krediet van België, liberaal senator voor de arrondissementen Oudenaarde-Aalst in 1912-1927, quaestor van de senaat in 1918-1927, gemeenteraadslid te Aalst in 1904-1920.

Patriottenstraat te Brussel. Maar met de nakende dood van haar vader, keert Anna met haar echtgenoot op 20 oktober 1923 terug naar Geeraardsbergen. Ze zijn bij hem, wanneer hij in zijn ambtswoning op de Markt op 26 december komt te overlijden. Amper drie jaar later

slaat het noodlot opnieuw toe. Op 27 november 1926 wordt Thomas De Blicck geboren, maar ten gevolge van complicaties bij de geboorte sterft de moeder op 10 december. Anna De Clercq is dan 26 jaar.

Ferdinand De Blicck en zijn zoontje worden op 8 juni 1927 de rechtmatige erfgenamen van het *Oudenbergkasteel*, maar ze gaan er niet meteen wonen. Op 27 juni 1929 hertrouwt De Blicck te Schaarbeek met Marie Robijn, geboren te Halle op 26 mei 1904. Aanvankelijk verblijven zij te Schaarbeek, Emile Maxstraat 142. Pas op 9 september 1930 wordt Oudenberg 2, of het *Oudenbergkasteel*, hun nieuwe residentie⁽⁴⁴⁾. Vanaf die datum tot 2004 wordt het kasteel bewoond door eigenaars van buiten de regio.

Het 'kasteel De Blicck'

Elke nieuwe eigenaar verandert naar eigen smaak en/of volgens de smaak van de tijd de woning die hij betreft. Ferdinand De Blicck (beter bekend als *Fernand*) vormt hierop geen uitzondering. Amper vier maand na zijn huwelijksdag, dient hij bij het College van Burgemeester en Schepenen van Geeraardsbergen een bouwaanvraag in "ten einde veranderingen te brengen aan zijn eigendom". Op 15 november 1929 wordt zijn bouwplan zonder strikte voorwaarden door de raad goedgekeurd⁽⁴⁵⁾.

Ogenschijnlijk is het uitzicht van het kasteel na de verbouwing van Désiré De Clercq nog weinig veranderd. Deze vaststelling wordt zeker gemaakt door degenen die het gebouw steeds volledig met klimplanten begroeid hebben gekend. Terwijl de hoofdgevel quasi onaangeroerd is gebleven, is de oost- en achtergevel in 1930 ingrijpend gewijzigd. Gezien vanaf de Oudenbergkapel, vallen deze transformaties niet meteen op. De nieuwe eigenaars hebben getracht het moderne comfort, dat zij kenden in hun woning in Schaarbeek, naar het kasteel over te brengen. Dit heeft geresulteerd in de vervanging van de vroegere oostgevel door een sober

Postkaart met zicht op het 'Oudenbergkasteel', genomen tijdens de zomer van aan de voet van de heuveltop. De oostelijke toren heeft een stenen balustrade met rechts het achthoekige houten paviljoentje. In het Kadasterarchief wordt geen melding gemaakt van dit bouwsel. De kaart is afgestempeld op 24 januari 1910.

(Verz. J. Denie)

Kasteel, postkaart Paul à Jacques Notté, Lessen 14.4.1914

Postkaart met zicht op het 'Oudenbergkasteel', genomen van op de heuveltop (postdatum 14 april 1914). De smalle deuropening naast de oostelijke toren is overdekt met een luifel. (Verz. J. Denie)

⁽⁴⁴⁾ Een aantal genealogische gegevens zijn ons doorgespeeld door Freddy De Chou, waarvoor dank.

⁽⁴⁵⁾ SAGer (Stadsarchief Geeraardsbergen), *Verslagen van de besluiten van het College van Burgemeester en Schepenen 1927-1929*, zitting van 15 november 1929.

bepleurde gevel met twee grote rechthoekige vensters. Hierdoor wordt meer licht binnengebracht in het donkere interieur. Over de gehele breedte biedt een balkon met balustrade op de eerste verdieping uitzicht op de omgeving. Door een kleine uitbouw langs de achterzijde is één van de vier hoektorens moeten sneuvelen. De bouw van een nieuw trappenhuis in baksteen en arduin aan de achtergevel biedt op zich een meer sierlijke aanblik, maar vloekt totaal met de overheersende bouwstijl. Het dicht metselen van de toegang tot de oostelijke toren en het verlagen van de vensters in de hoofdgevel dateren vermoedelijk ook uit deze periode.

De Oudenberg wordt een toeristische trekpleister

De Oudenbergsite is tijdens het interbellum niet alleen een bedevaartsoord en de plaats van de jaarlijkse Krakelingenworp, maar wordt ook een belangrijke toeristische trekpleister. Aanzet hiertoe is de inhuldiging op 12 augustus 1928 van een arduinen oriëntatieplaat op het hoogste punt door de *Vlaamse Toeristenbond*. Het stadsbestuur verleent hiervoor een toelage van 2.000 frank, om reden "dat door het plaatsen van dit kunstwerk onze stad meer en meer zal bekend en bezocht worden"⁽⁴⁶⁾. Het aantal bedevaarders naar de Onze-Lieve-Vrouwkapel groeit

Na het wegnemen van de begroeiing op de oostelijke gevel is hier de verbouwing van Ferdinand De Blicq uit 1930 duidelijk zichtbaar. (Foto J. De Ro)

in diezelfde periode zo sterk aan, dat vanuit katholieke hoek wordt aangedrongen om stadsgrond te kopen voor uitbreiding op de Oudenberg. Aanvragen in 1928 en in 1931 worden geweigerd omdat "de uitgestrektheid en de natuur van de grond niet toe laten op de berg een groter gebouw op te trekken, bovendien is het gebouw zo schoon en het landschap van de Oudenberg moet ongeschonden blijven (...)"⁽⁴⁷⁾. Het besef dat de Oudenberg een oase van rust en natuurschoon is in een verstedelijkt Vlaanderen is slechts ten dele

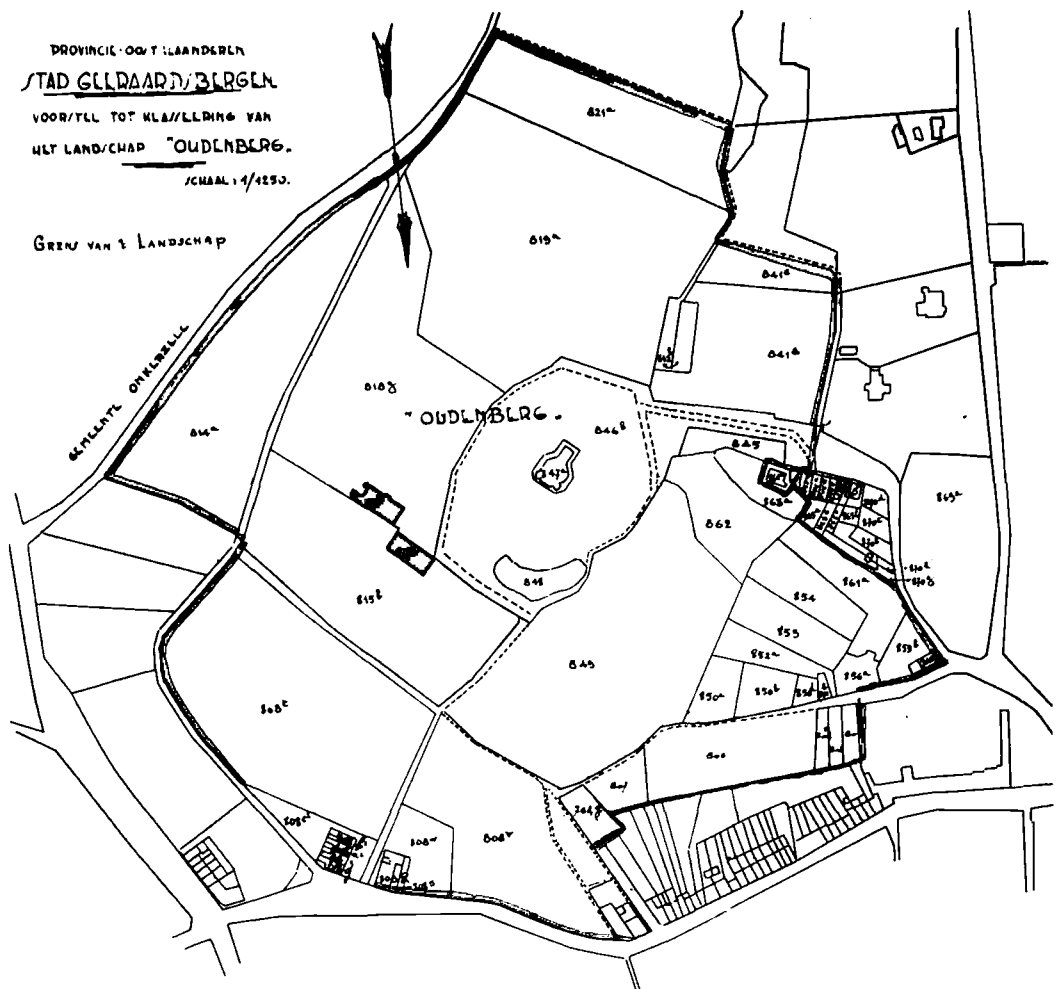
de reden om de heuveltop als beschermd landschap te klasseren door het KB van 8 maart 1940. Men wil vooral "de uitbating van open veldovens, steenbakkerijen en het ontginnen van savelputten" aan banden leggen. Er wordt gevreesd dat hierdoor de waterhuishouding van de heuvel wordt verstoord en zo de Oudenbergvijver leeg zou lopen. Ook het *Oudenbergkasteel* met omliggend domein zijn in het klasseringbesluit opgenomen, wat evenwel niet betekent dat de gebouwen als beschermd monument worden beschouwd⁽⁴⁸⁾.

⁽⁴⁶⁾ SAGer, *Verslagen van de besluiten van het College van Burgemeester en Schepenen 1927-1929*, zitting van 11 mei 1928; *Toerisme*, 1 september 1928, p. 278-279. De oriëntatietafel die er vandaag nog staat dateert in feite van 24 juni 1951. Het exemplaar uit 1928 was tijdens de oorlogsjaren zo geschonden, dat zij aan vervanging toe was (in *De Toerist*, 16 juni 1951, p. 378; 1 september 1951, p. 539-540).

⁽⁴⁷⁾ *Ibidem*, zitting van 15 oktober 1928; *Archief D. Surdiacourt* (Gent), kopie van de brief van de Koninklijke Raad voor Kunstgebouwen en Natuurschoonheden aan de Oost-Vlaamse gouverneur, dd. 16 november 1931.

⁽⁴⁸⁾ *Belgisch Staatsblad*, 11 april 1940, p. 2153-2154: het gaat hier om 39 percelen in eigendom van 13 eigenaars; SAGer, *Dossier 'Krakelingentoren'*, niet geklasseerd; SAGer, *Verslagen van de besluiten van het College van Burgemeester en Schepenen 1930-1934*, zitting van 22 december 1933; 1934-1941, zitting van 24 juni 1935; 17 en 29 april 1936; 18 juni 1937; 1 april, 10 juni, 1 juli en 12 september 1938: het stadsbestuur is in deze periode bijzonder begaan met de Oudenbergsite. Al op 24 juni 1932 bespreekt zij met landmeter Omer De Boe "het plan der strook gelegen rond de Oudenberg (...) om als natuurschoonheid te worden gerangschikt". Het voorontwerp van Paul Guillemin om de rechte weg (via de Driepikkel) naar de Oudenberg te vervangen door een kronkelende weg wordt door het stadsbestuur op 22 december 1933 weggestemd en vervangen door het voorontwerp van Heylebroeck dat beplantingen en autoparkeerplaatsen voorziet. De bewindslieden willen de heuvel beschermen, maar staan tegelijk nieuwe aanvragen toe die de esthetische waarde van de locatie bedreigen. Op 24 juni 1935 verleent het bestuur een vergunning aan Zenon Ghys om op zijn eigendom op de Oudenberg een steenbakkerij uit te baten. Op 17 april 1936 wordt aan Louis Collijns toestemming gegeven om voor een periode van 10 jaar op de Oudenberg een ijzeren bank van 2 meter lengte te plaatsen met houten zitting waarop het volgende is

Maar al in 1943 wordt het KB geweld aangedaan. In dat jaar richten de paters Jozefieten, met toestemming van het stadsbestuur, binnen de geklasseerde Oudenbergsite een nieuw gebouw op. Afgevaardigden van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen komen ter plaatse kijken en vinden dat "het gebouw gelukkig niet erg stoort in het mooie landschap, daar het sober en eerder voornaam van architectuur is en dat het daarenboven geheel door aanplantingen is omringd". Het plan van brouwerij *Concordia* om de weg die loopt van "de herberg *Het Paradijs* ("Het Hemelrijk") naar de Edingschen steenweg te verbreedten zodat autocars en autobussen deze herberg gemakkelijker bereiken" wordt evenwel ten stelligste afgekeurd. Ook Ferdinand De Blicq zondigt zich aan een overtreding op het klasseringbesluit. In de lente van 1947 laat hij in een deel van het bospark ten zuiden van de kapel een dertigtal hoogstammige bomen zonder toestemming van hogerhand vellen. De kapping wordt stilgelegd door het stadsbestuur en afgevaardigden van de Commissie komen opnieuw een oordeel vellen. Zij vinden dat "de gevormde open plek door de voorbijganger niet zo zeer kan worden opgemerkt, gezien de buitenste bomengordel van het eigendom omzeggens gaaf is gebleven. Van uit de verte echter is dit niet het geval. (...) Honderd meter boven de zeespiegel verheft zich de kruin van de Oudenberg,

Kadastraal plan van de Oudenberg met afbakening van de percelen die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit van het KB van 8 maart 1940. (Archief D. Surdiacourt, kopie)

bekroond met de typische bedevaartkapel van O. L. Vrouw, waarnaast zich de eeuwenoude acacia, de hardstenen kolom en het massief der bebossing in een karaktervol geheel op den horizont aftekenen. Het park van de heer De Blicq is juist op deze kruin gelegen, en het is alsdan zeer gemakkelijk te begrijpen dat het vellen van bomengroepen zekere uitknagingen en kale plekken kunnen teweegbrengen in de eenheid en de

samenhang van de beboste kam van de Oudenberg". De afgevaardigden hopen dat "voortaan de bepalingen der monumentenwet door de betrokken eigenaars zullen worden geëerbiedigd" (49). Blijkbaar is het kasteelbos, dat door de familie Spitaels in de loop van de 19de eeuw is aangeplant, dus onvoorwaardelijk verbonden met het esthetisch karakter van de Oudenbergsite.

Ferdinand De Blicq, aanvankelijk

geschilderd: *Collijns Louis Gaffelstraat nr. 36: smederij voor gebouwen, stoven, jachten, kachels enz.* Op 29 april 1936 mogen Oscar Lallemand en Casimir Rateau een snoepkraam op de Oudenberg uitbaten. Op 18 juni 1937 krijgt Lieven Marginet toestemming om een steenoven te plaatsen op zijn koer, nabij de Driepikkel. Uiteindelijk op 21 maart 1938 dient het stadsbestuur een aanvraag in bij de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen voor de klassering van de Oudenbergsite. Een goede reden om op 12 september van dat jaar de klacht van Lucien De Vleeschouwer dat hij geen huizen mag bouwen op zijn eigendom op de Oudenberg ongegrond te verklaren.

(49) Archief D. Surdiacourt (Gent), kopie van een brief van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen aan de Oost-Vlaamse gouverneur, dd. 19 mei 1947. Ditzelfde archief bevat een kopie van een brief van de Commissie aan D. Paquay uit Onkerzele op datum van 10 augustus 1957. Hierin staat dat : "(...) Il est toutefois permis d'y construire des habitations (bungalows et autres) sous réserve toutefois que les plans en soient soumis à l'avis de la Commission Royale des Monuments et des Sites. (...) ». Dit verklaart de bouw van een groot aantal villa's de volgende decennia langs de Guilleminlaan aan de kant van de Oudenberg.

Bij koninklijk besluit van 8 maart 1940 worden gerangschikt, overeenkomstig de wet van 7 augustus 1931

Om reden van zijn esthetische en geschiedkundige waarde, het landschap gevormd door den Oudenberg, en zijn omgeving, te Geeraardsbergen, zoals het afgebakend staat op het bij dit besluit gevoegd plan:

Sectie B, nrs. 849 en 862, eigendom van de commissie van openbaren onderstand, te Geeraardsbergen;

nrs. 845, 846b, 848, eigendom van de stad Geeraardsbergen;

nrs. 808a/2, 808b/2, 808c/2, 808z, 808y, eigendom van Ghijs-Temmerman, Zenon-Pieter-Sabin, te Geeraardsbergen;

nrs. 842, 841E, 841c, eigendom van de N.M. het Hemelrijk, te Geeraardsbergen;

nrs. 808t, 808v, 861a, 854, 853, 856a, 859b, eigendom van De l'Arbre de Malander, Lodewijk-Jozef-Guislain-Justin, te Ronse;

nrs. 860c, 860d, eigendom van Daver-Van den Hove, Albert, te Geeraardsbergen;

nrs. 808r, 808s, 808w, eigendom van Marginet-Van der Houten; Lieven, te Moerbeke;

nr. 814a, eigendom van Spitaels, Marie-Louise, te Gent; van Spitaels, Marguerite-Marie-Josephine, te Verviers, en van Spitaels, Albert, te Gent⁽⁵⁰⁾;

nrs. 815b, 817b, 816b, 818g, 819a, 821a, eigendom van De Blicck-Declercq, Ferdinand en van De Blicck, Thomas-Jozef, beiden te Geeraardsbergen;

nr. 852a, eigendom van Schaillée, Gustaaf, te Geeraardsbergen;

nrs. 847a en 863a, eigendom van de v.z.w. "Institut des R.R. P.P. Joséphites de Belgique", te Velm (Limburg);

nrs. 850d en 851b, eigendom van Wayenbergh, Gustaaf, te Geeraardsbergen;

nrs. 850a en 850b, eigendom van Declercq-De Nauw, Joannes-Gustaaf, te Geeraardsbergen.

Overeenkomstig de bepalingen van artikel 6 van bedoelde wet van 7 augustus 1931 zijn de volgende beperkingen aan de rechten der bovenvermelde eigenaars gebracht, verbod:

1° Gebouwen of inrichtingen met industriële bestemming op te richten en belangrijke wijzingen aan de bestaande gebouwen te brengen, zonder voorafgaande toelating, gegeven op advies van de Koninklijke Commissie van monumenten en landschappen;

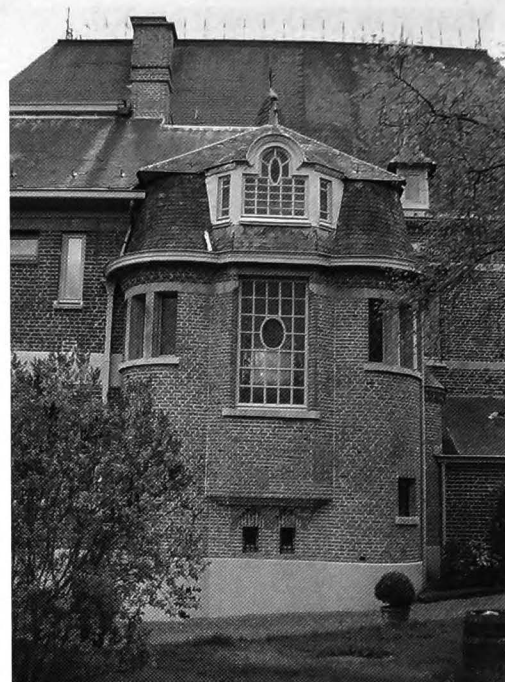
2° Palen voor electriciteitsvoorziening of luchtkabels te plaatsen;

3° Reclame-paneelen te plaatsen of om het even welke advertentieën aan te plakken;

4° Hoogstammige boomen te planten;

5° Werken uit te voeren waardoor het uitzicht van het landschap zou kunnen gewijzigd worden.

(Belgisch Staatsblad, 11 april 1940, p. 2153-2154)

Na de restauratie wordt het duidelijk dat de bouwstijl van het trappenhuis uit 1930 niet bij deze van het hoofdgebouw hoort. (Foto J. De Ro)

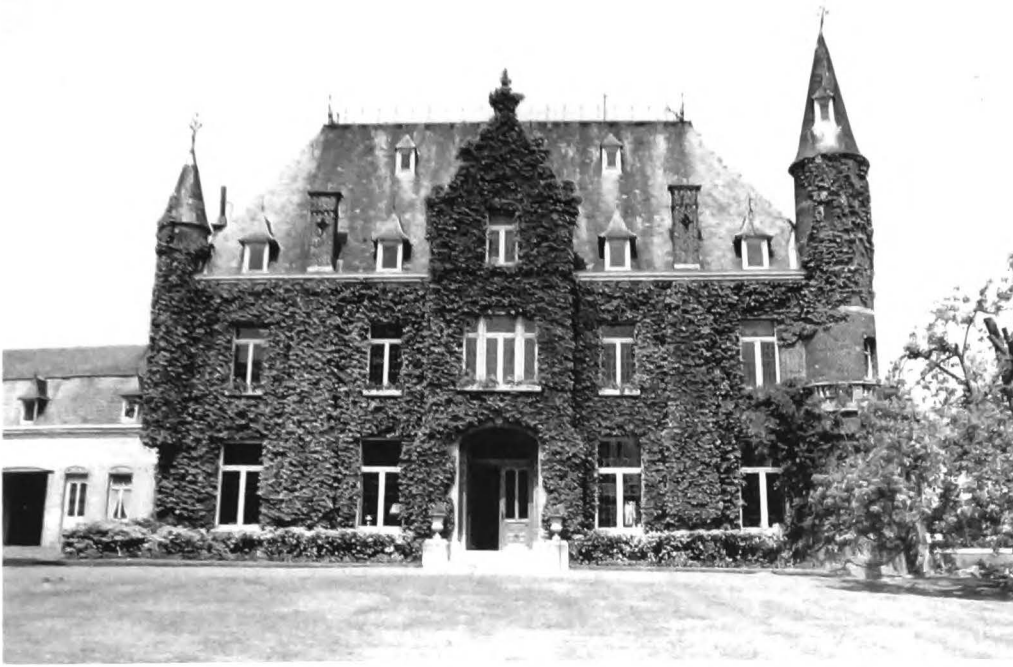
bekend als "bijzondere", voelt zich laat geroepen tot het brouwersvak. Op 24 september 1938 richt hij te Aalst, samen met zijn broer Georges (^o1899), een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid op onder de firmanaam J. De Blicck, Brasserie et Malterie 'Le Tigre'. In feite is het de voortzetting van de Grande Brasserie 'Le Tigre' die hun vader Joseph De Blicck in 1899 heeft opgericht. Beiden blijven jarenlang de enige beheerders van de familiebrouwerij, die uiteindelijk gesloten wordt op 1 juli 1973 (⁵¹). De Blicck geraakt dus vooral beroepshalve opnieuw betrokken bij zijn geboortestad Aalst. In 1948 beslist hij het Oudenbergkasteel te verkopen en verlaat hij met zijn familie de stad.

Het 'kasteel van Putzeys'

Het is chirurg Charles Putzeys die door twee notariële verkoopakten op 23 april en 19 mei 1948 de nieuwe eigenaar van het Oudenbergkasteel wordt (⁵²). Hij is

⁽⁵⁰⁾ Dit zijn de kinderen van Felix Spitaels.

⁽⁵¹⁾ Belgisch Staatsblad, 1938, nr. 13822; 1954, nr. 121-6; 1973, nr. 2429-4 en 1974, nr. 118-26: in 1973 is er sprake van Brouwerij De Blicck met maatschappelijke zetel Zegepraalstraat 1 te Aalst. Vereffenaars zijn René De Blicck, bediende, wonend te Sint-Lambrechts-Woluwe en Joseph De Blicck, directeur van de vennootschap, wonend te Asse.

Het 'kasteel van Putzeys' (1948-1993) is meteen herkenbaar door de voorgevel en hoektorens, die volledig overwoekerd zijn door klimplanten. De dakkapel in de kegelspits van de oostelijke toren is hier nog aanwezig. (Verz. J. De Ro)

geboren in Tienen op 10 december 1915 en gehuwd met Yolande De Winter, afkomstig uit Brugge. Door zijn beroepsbezigheden raakt hij na W.O. II verzeild in Geraardsbergen. Aanvankelijk vestigt hij zich in de Wijngaardstraat 19. De familie Putzeys zal meer dan veertig jaar lang op het kasteelgoed verblijven. Men spreekt dan van het *kasteel van Putzeys*. De stallingen worden roze geschilderd en het kasteel raakt doorheen de jaren volledig begroeid met bladverliezende klimplanten. Putzeys leidt er een teruggetrokken leven en behalve kleine veranderingen in het hoofdgebouw zelf, waagt hij zich niet aan grote verbouwingen. Een uitzondering hierop is vermoedelijk het verwijderen van de dakkapel in de kegelspits van de oostelijke toren.

In 1967 komt de Oudenberg plots sterk in de belangstelling met het plan van architect Philemon Van Der Putten, burgemeester van Geraardsbergen, om op de hoogste

heuveltop de *Krakelingentoren* te bouwen. Het gaat om een achthoekige uitkijktoren van staal en glas voorzien van een lift die de bezoekers brengt naar een overdekt platform, gelegen op 140 meter boven de zeespiegel. Het project zou kaderen in de viering van de 900ste verjaaring van de stadskeur in 1968. Van Der Putten vindt dat vooral de aanplanting van hoogstammige bomen, dat door het KB van 8 maart 1940 is verboden, het aanschouwen van het mooie panorama belemmert. Hij vernoemt hier in de eerste plaats "het bos van Mr. Putzeys". De oprichting van een toren zou dit euvel moeten verhelpen. De kasteel-eigenaar is begrijpelijk meteen een fervent tegenstander en zoekt begrip bij de inwoners van de lageregelegen stad door hen er op te wijzen dat hun privacy hierdoor wordt bedreigd⁽⁵³⁾. Ondanks de steun van de katholieke meerderheid binnen het stadsbestuur en een paar toppolitici, wordt al op 10 mei 1967 het plan afgekeurd door de Konink-

lijke Commissie voor Monumenten en Landschappen en op 16 januari 1968, na heel wat politiek weerwerk, bevestigd door J. De Saeger, minister van Openbare Werken. Door te verwijzen naar het KB van 8 maart 1940 is het oprichten van bouwconstructies binnen een beschermd landschap verboden⁽⁵⁴⁾. Tijdens de jaren 1980 raakt het domein van Putzeys geleidelijk in verval. Al in 1979 vertelt de chirurg aan een gemeenteraadslid in Geraardsbergen: "Het zou een schone zaak zijn indien de stad ons domein op de Oudenberg zou overnemen als ik hier ooit wegga". Enige reactie vanuit het stadsbestuur is er nooit gekomen. Volgens Putzeys zou de verwerving van het *Oudenbergkasteel* nochtans een verrijking zijn voor het cultureel patrimonium van de stad. In 1986 gaat de chirurg met pensioen en wanneer hij in *Het Nieuwsblad* van 22 december 1989 de veelzeggende titel "Koopt provincie kasteel te Geraardsbergen?" leest, is hij bijzonder verrast: op dat ogenblik staat zijn woonst helemaal niet te koop en denkt hij niet aan verhuizen⁽⁵⁵⁾. Het duurt nog tot 1993 alvorens hij het hele domein te koop stelt. Putzeys verhuist naar Sint-Genesius-Rode. Het gonst in het Geraardsbergse van de geruchten dat prins Filip de nieuwe eigenaar zou zijn. Maar de kooplustige moet in een heel andere bevolkingslaag worden gezocht...

Het hotel-restaurant van de familie Weymans

Lieve Weymans en haar dochter Peggy, eigenaars van een kasteel omgebouwd tot rusthuis in Bornem, hebben niet meteen plannen met hun nieuw gekochte *Oudenbergkasteel*. Zij vinden het té groot om het te betrekken als privé-woning en besluiten het om te bouwen tot hotel-restaurant. Maar de gebouwen zijn

⁽⁵²⁾ AKG, doc. 212, Ger, dl. 7, art. 4636: Louis Putzeys-Verbiest (° 1888), bijzondere, is vruchtgebruiker en woont in de Nieuwstraat 14.

⁽⁵³⁾ J. MARQUEBREUCK, *Uitkijktoren op de kabelbaan naar de Oudenberg, een gemiste kans?*, in *Gerardimontium*, 2003/188, p. 37.

⁽⁵⁴⁾ SAGer, *Dossier 'Krakelingentoren'*, niet geklasseerd.

⁽⁵⁵⁾ *Het Nieuwsblad*, 22 december 1989.

sterk verkommerd en dringend aan een opknapbeurt toe. Waardevolle kunstvoorwerpen, die bij het eigenlijke kasteelinterieur behoren, zijn volgens hen verdwenen; de parketvloer zit los en ook de keukenvloer is aan vernieuwing toe. Daarnaast moeten dringend herstellingswerken worden uitgevoerd aan het dak. De volgende jaren wordt het kasteel volledig in Engelse stijl gerenoveerd en wordt er werk gemaakt van de hotelaccommodatie. De parketvloeren worden hersteld, de wanden en plafonds krijgen een opfrisbeurt en de schouwen en het houtsnijwerk worden opgewaardeerd. Het nieuwe hotel telt zeven kamers. In september 1997 komt de restauratie in een eindfase. Er is een restaurant ingericht dat geleid wordt door traiteur Leconte. Elk weekend is er een *kasteelbrunch* voorzien. De ridderzaal en het roze salon op de benedenverdieping zijn ingericht als zit- en eetruimte. Hier is plaats voor feestelijkheden en bedrijfsseminaries. Ook de bibliotheek op de eerste verdieping maakt deel uit van de horecazaak.

In het najaar van 1998 zijn ook de verbouwingswerken aan de voormalige stallingen afgerond. De twee houten poorten zijn vervangen door dubbele deuren met kleine glasramen. De ingerichte zaal krijgt de naam *Orangerie* en biedt ruimte voor recepties en banketten tot 350 personen en huwelijksfeesten tot 160 personen. Er zou parkeerruimte voorzien zijn voor 150 auto's. Er wordt een Engelstalige website opgestart onder de naam *Castle Oudenberg*, zodat elke geïnteresseerde online kan reserveren. Het

hotel trekt vooral zakenlui en buitenlandse toeristen op doorreis. Ook het restaurant is aanvankelijk succesvol, maar eenmaal dat het nieuwe er af is, blijven de bezoekers weg. Vroeger dan verwacht en mede door andere financiële problemen moet het hotelrestaurant van de familie Weymans in 2000 sluiten ⁽⁵⁶⁾.

Terug in Geraardsbergse handen

Het *Oudenbergkasteel* met het 4 hectare groot domein wordt opnieuw te koop gesteld. Mogelijke belangstellenden vinden de prijs van circa 90 miljoen frank blijkbaar te hoog. Het duurt nog tot 2003 alvorens een koper opdaagt die er alles aan doet om het kasteelgoed te verwerven. Het is *Alain Corneille* ⁽⁵⁷⁾, accountant van beroep en woonachtig in de Gentse regio. Toch liggen zijn roots in Geraardsbergen, waar hij in de Buizemontstraat opgroeit. Als kleine jongen speelt hij veel rond de Oudenberg en droomt hij ervan ooit te wonen in het kasteel, waarbij het hekken voor hem steeds gesloten blijft. Corneille onderhandelt maandenlang met de eigenaars om tot een aanvaardbare koopsom te komen. Uiteindelijk komt hij tot een overeenkomst en wordt hij de nieuwe eigenaar. Hiermee komt het *Oudenbergkasteel* na driekwart eeuw opnieuw in Geraardsbergse handen. Corneille heeft tijdens de maanden van onderhandelen een duidelijke visie ontwikkeld over het kasteeldomein. Vooreerst wil hij het interieur, dat intussen door de lange leegstand opnieuw is verkommerd, grondig restaureren en opnieuw inrichten als privé-woning. Hierbij tracht hij modern comfort

optimaal te combineren met wat de opeenvolgende kasteel-eigenaars hebben nagelaten. Raadsheer hierbij is Jan Van De Pontsele, voorzitter van de Geraardsbergse erfgoedraad. Daarnaast wil hij zijn accountbureau MTA ⁽⁵⁸⁾ in het gebouw onderbrengen. Samen met zijn vriendin Marieke van Ghyseghem wil hij jaarlijks voor de wielrennerliefhebbers een diner organiseren ter gelegenheid van de doortocht van de Ronde van Vlaanderen. Het idee van een *VIP-dorp* dicht bij de Muur van Geraardsbergen wordt gelanceerd. De voormalige orangerie van de familie Weymans, nu bekend als *Orangerie 'Les Roses'*, wordt opengesteld voor allerlei evenementen: trouw- en communiefeesten, bedrijfsfeesten, zakendiners, productpresentaties of seminaries. Daarnaast wordt regelmatig een brunch aangeboden ter gelegenheid van een feestdag.

Corneille is vooral bekommerd om het buitenaanzicht van zijn nieuwe woonst. Hij wil zo historisch getrouw mogelijk restaureren. De afgelopen twee jaar is omheen het hele domein een nieuwe afsluiting geplaatst, is de hoofdgevel ontdaan van de overwoekerende klimplanten en zijn alle buitengevels gezandstraald en opnieuw gevoegd. Hiermee is ook de dominante roze kleur van de omheiningmuren en de vroegere stallingen verdwenen. Het buitenschrijnwerk is geschilderd en waar nodig zijn nieuwe vensters geplaatst. De metalen hekkens zijn hersteld. Belangrijk knelpunt is het leien dak van het kasteel. Hier zijn vroeger herstellingen uitgevoerd met kunstleien. Hoewel natuurleien niet goedkoop zijn en

⁽⁵⁶⁾ *Kasteelleven herleeft op Oudenberg* in *Het Volk*, 17 september 1997; *Oudenbergkasteel* in *De Streekkrant*, 18 september 1997; *Van bankierswoning tot klasse-restaurant*, in *De Beiaard*, 3 oktober 1997; artikel in *De Vaandrig* van *De Beiaard*, 2 oktober 1998.

⁽⁵⁷⁾ Alain Corneille, die zich ook wel *Master of Tax* noemt, is de stichter-zaakvoerder van de in 1996 opgerichte MTA Accountants BVBA.

⁽⁵⁸⁾ <http://www.groepmta.be/>, december 2006. De groep Management, Tax and Audit Accountants (MTA) bestaat uit 2 pijlers: MTA Accountants BVBA, de accountancy afdeling, en MTA Consulting BVBA, de fiscaal-juridische afdeling. De groep stelt 12 werknemers tewerk en heeft, naast de hoofdzetel in Drongen, vestigingen in Geraardsbergen en Knokke-Heist.

De roze kleur van de omheiningmuur en de stalvleugel blijven tijdens de uitbating van de familie Weymans in de jaren 1990 behouden. (Verz. J. De Nie)

bovendien arbeidsintensief wat de plaatsing betreft, wil Corneille het dak opnieuw laten dekken met natuurleien. Hij kan hiervoor rekenen op 40% overheidssubsidie omdat het gebouw in een beschermd landschap is gelegen. Met de klassering van het hele pand als beschermd monument zou de bouwheer kunnen rekenen op een nog hogere financiële toelage, maar hiervoor dient eerst een dossier opgesteld te worden waarbij historische en architectonische argumenten een belangrijke rol spelen. De ongelukkig uitgevoerde verbouwing van de oost- en achtergevel in 1930 maakt de zaak er niet gemakkelijker op. Allerhande kunstmatige ingrepen zoals het optrekken van een oude gevelsteen voor de bepleisterde oostgevel is evenzeer een historische vervalsing als de heropbouw van het middenrisaliet door Désiré De Clercq in 1903-1904. Klassering van het Oudenbergkasteel als beschermd monument lijkt zinvol: enerzijds zijn de diverse architecturale ingrepen een toonvoorbeeld van de veranderende smaak van de opeenvolgende kasteelbewoners, anderzijds staat het bouwwerk symbool voor de machtsuitstraling

van de bankiersdynastie Spitaels. Tenslotte vormt het Oudenbergkasteel één geheel met het geklasseerde kasteelbos, dat gezien vanuit natuurhistorisch oogpunt, door de jarenlange verwildering getuigt van een bijzondere botanische waarde met een opvallende uitbundige voorjaarsflora. Hoe dan ook, we mogen stellen

dat de toeschouwer van op de Oudenbergtop vandaag opnieuw een mooi ogend kasteelgoed te zien krijgt, wat beslist een meerwaarde betekent voor de directe omgeving.

Het gerenoveerde kasteelinterieur

De opeenvolgende eigenaars hebben zodanig hun stempel gedrukt op de inrichting van het kasteelinterieur, dat nog maar bitter weinig is overgebleven uit de eerste bouwfase van Felix Spitaels in 1890. Dat maakt een historische reconstructie quasi onmogelijk. De zogenaamde 'ridderzaal' en de daar tegenover gelegen eet- en zitkamers, geschilderd in fel geel en rood, zijn volgens J. Van De Pontsele opgevat in Lodewijk XVI-stijl. De laatnegentiende-eeuwse schouwen zijn vervangen door meer recente Vlaamse, terwijl de parketvloeren door de diverse verbouwfases hun homogeen karakter hebben verloren. Waardevol is de eikenhouten lambrisering met uitgewerkte sculpturen aan een muur tussen eet- en zitkamer en is volgens Van De Pontsele afkomstig van de voormalige Sint-Adriaansabdij. De

Het 'Oudenbergkasteel' is in 2007 opnieuw in haar oude glorie hersteld. De gevels zijn ontdaan van klimplanten, gereinigd en opnieuw gevoegd. (Foto J. De Ro)

plafonds van de zitkamers hebben moer- en kinderbalken, die Charles Putzeys heeft laten aanbrengen. Hieronder zitten vermoedelijk nog de vroegere plafonds met gepleisterde sculpturen. Alleen de gang naar de trappenhal heeft zijn originele plafond bewaard. De trappenhal zelf is ten tijde van Ferdinand De Blieck naar achter geplaatst in een nieuw gebouwd trappenhuis. De vloer hier dateert, eveneens volgens Van De Pontsele, uit het interbellum. Hij suggereert de eigenaar om hem te vervangen door zwart-wit tegels met vloermotief ⁽⁵⁹⁾. De kamers op de bovenverdieping hebben verlaagde plafonds en zijn aangepast aan het moderne comfort. De bibliotheek ten slotte is van meer recente datum en van geen kunsthistorische waarde.

Het vernieuwde buitenschrijnwerk met kleine glasraampjes in de gerestaureerde stalvleugel zorgt voor meer licht in het gebouw. (Foto J. De Ro)

Besluit

De Oudenberg is op het einde van het ancien régime in hoofdzaak agrarisch gebied met een klein bedevaartsoord, een vijver en enkele woningen, waaronder twee herbergen. De oorsprong van het Oudenbergkasteel is vermoedelijk terug te voeren tot een kleine hofstede met aanpalende stallingen en eigendom van linnenhandelaar en later bankier Jean-François Spitaels. Zijn nazaten zullen in de loop van de 19de eeuw één voor één dit “buitengoed” uitbouwen door de verwerving van aanpalende percelen, de afbraak van bestaande woningen, de aanleg van een lusthof en de aanplant van een beukenbos. Het uitzicht van het huidige kasteel en bijgebouwen is grotendeels het werk van Felix Spitaels tijdens de jaren 1890-1895. De verbouwing van notaris Désiré De Clercq in 1903-1904 heeft het landhuis nog meer kasteelallures bezorgd. De transformaties van Ferdinand De Blieck heeft een quasi onherstelbare verminking toegebracht aan een deel van

eigenaar	beroep	periode	verwerving
Jean-François Spitaels	handelaar-bankier	vóór 1796-1816	aankoop?
Adrien Spitaels	rentenier	1818-1834	erfenis
Thérèse Byl	rentenierster	1834-1854	vruchtgebruik
Oscar Spitaels	handelaar-bankier	1854-1873	erfenis
Cyrille Spitaels	bankier	1873-1881	voogdij
Paul Spitaels	geestelijke	1881-1886	voogdij
Felix Spitaels	rentenier	1886-1896	erfenis
Marie Menschaert	rentenierster	1896-1902	vruchtgebruik
Désiré De Clercq	notaris	1902-1923	verkoop
Anna De Clercq	zonder beroep	1923-1926	erfenis
Ferdinand De Blieck	brouwer	1927-1948	erfenis
Charles Putzeys	chirurg	1948-1993	aankoop
Lieve Weymans	restauranthouder	1993-2004	aankoop
Alain Corneille	accountant	2004-heden	aankoop

Tabel: Chronologische volgorde van de eigenaars van het ‘Oudenbergkasteel’ met aanduiding van hun beroep en de aard van verwerving.

het hoofdgebouw. De inzet van de huidige eigenaar, Alain Corneille, om de hele kasteelsite te herwaarderen kan alleen maar toegejuicht worden. Dank zij het uitgestrekte, deels beboste landgoed, heeft de Oudenbergsite grotendeels haar

meer oorspronkelijk karakter bewaard en is vrij gebleven van de recente verkavelingwoede.

Jacques De Ro
Bijlokevest 69
9000 Gent
jacques.de.ro@telenet.be

(59) Deze inlichtingen zijn ons bezorgd door Jan Van De Pontsele, die me een begeleid bezoek in het kasteel heeft gegeven.

Het trappenhuis uit het interbellum heeft zijn originele plafond behouden. (Foto J. De Ro)

De ridderzaal heeft volledig zijn laatnegentiende-eeuws uitzicht volledig verloren en is helemaal verbouwd naar de smaak van de opeenvolgende eigenaars. (Foto J. De Ro)

Detail van de eikenhouten lambrisering, die niet tot de oorspronkelijke muurbekleding behoort en vermoedelijk afkomstig uit het Abtenhuis van de Sint-Adriaansabdij. (Foto J. De Ro)

Een van de salons in fel geel heeft een plafond met kinderbalken, die later zijn aangebracht. (Foto J. De Ro)

De voormalige bibliotheek op de eerste verdieping maakt nu deel uit van het kantoor van de nieuwe eigenaar. (Foto J. De Ro)

Recht tegenover de ingang van het hoofdgebouw loopt een pad het bos in. In het voorjaar bloeien hier boshyacinten en -anemonen en het zeldzamere daslook. (Foto J. De Ro)